

Samlaren

Tidskrift för

svensk litteraturvetenskaplig forskning

Årgång 123 2002

I distribution:

Swedish Science Press

Svenska Litteratursällskapet

REDAKTIONSKOMMITTÉ:

Göteborg: Stina Hansson, Lisbeth Larsson

Lund: Erik Hedling, Eva Hættner Aurelius, Per Rydén

Stockholm: Ingemar Algulin, Anders Cullhed, Boel Westin

Uppsala: Bengt Landgren, Torsten Pettersson, Johan Svedjedal

Redaktörer: Anna Williams (uppsatser) och Conny Svensson (recensioner)

Inlagans typografi: Anders Svedin

Utgiven med stöd av
Vetenskapsrådet

Bidrag till *Samlaren* insändes till Litteraturvetenskapliga institutionen, Slottet ing. A0, 752 37 Uppsala. Uppsatserna granskas av externa referenter. Ej beställda bidrag skall inlämnas i form av utskrift och efter antagning även på diskett i något av ordbehandlingsprogrammen Word for Windows eller Word Perfect. Sista inlämningsdatum för uppsatser till nästa årgång av *Samlaren* är 1 juni 2003 och för recensioner 1 september 2003.

Från och med denna årgång av *Samlaren* erhåller uppsatsförfattarna ett digitalt underlag för särtryck. Det består av uppsatsen i form av en pdf-fil, lagrad på en diskett.

Svenska Litteratursällskapet tackar de personer som under det senaste året ställt sig till förfogande som bedömare av inkomna manuskript.

ISBN 91-87666-20-0

ISSN 0348-6133

Printed in Sweden by
Elanders Gotab, Stockholm 2003

Några missförstånd beträffande Pehr Henrik Ling

AV DAG HEDMAN

”Som diktare torde Ling förtjäna ett högre och ett större rum än vår litteraturhistoria i allmänhet velat tillmäta honom”, menade Evert Wrangel i förra seklets början.¹ Avsikten med föreliggande uppsats är emellertid ingalunda att initiera en omvärdering av Lings litterära gärning. I fokus står i stället olika myter kring Lings person, karriär, litterära produktion och kulturella inflytande (som onekligen försvårat receptionen av hans *œuvre*), vilka här skall skärskådas och i görligaste mån korrigeras.² Genomgående står den traditionella bilden i motsats till verkligheten, i den mån man kan rekonstruera den.

De problemfält som bearbetas rör Lings fysik, hans uppväxt, omfånget på hans skönlitterära författarskap, hans noter och kommentarer till sina verk, populärlitterära inslag i hans produktion, huruvida hjältarna i hans epos ryter, huruvida Ling var gotoman, och huruvida han hade något inflytande på bildkonsten i Sverige.

Skaldens fysionomi, fysiologi och hälsa

Det finns en väl inarbetad tradition, enligt vilken Ling (1776–1839) var en herkulisk jättekarl med enorma kroppskrafter. Man har väl inte kunnat tänka sig ”Den svenska gymnastikens fader” på annat sätt, särskilt som hjälte- och gudafigurerna i hans epos gärna företer en sådan storvulen kroppsbyggnad. Denna myt uppenbarar sig bland annat på följande vis.

Fredrik Böök talar om ”den bredaxlade, spänstige fäktmästaren med sina stål-muskler”³ och Lings ”jättefysik”⁴ och ställer den i motsats till författarens psykiska läggning, som Böök karaktäriserar såsom ”ytterst nervös, sentimental, löst lyrisk. Självupptagen till ytterlighet, retlig och lättstött”.⁵ När Elsa Norberg skriver om Ling ställer hon som fysiska och konstnärliga motpoler ”Den kroppsligt förfallne, av narkotikamissbruk försvagade men om sina olyckor stramt förtegne Stagnelius” mot ”den vältränade men sentimentale fäktmästaren”.⁶ Lars Lönnroth ger följande sammanfattning: ”En poetisk ande fanns utan tvivel i hans atletiska kropp, men de gymnastiska åtbörderna blev för kraftfulla.”⁷

Enligt samtida ögonvittnen var Ling emellertid liten och tanig, senare alltmer fetlagd.⁸ Dessutom drogs han livet ut med en disposition för sjuklighet.⁹ Den dys-

terhet och det vemod som enligt Bernhard von Beskow utgjorde några av ”grunddragen i Lings lynne” nyanserar bilden av Ling som frejdig actionhjärte ytterligare.¹⁰ Själv hävdar Ling i en petition från dödsbädden till Kungl. Maj:t, daterad 30.4.1839, att ”min helsa blifvit uppoffrad”,¹¹ men han ger inget tidsperspektiv, och utsagan skulle mycket väl kunna vara dikterad av retorikens krav.

Mot bakgrund av framför allt hans ungdomsvän Erich Christian Werlauuffs (1781–1871) och dottern Jetta Lings (1810–93; gift Liedbeck) vittnesmål synes det dock som om Ling verkligen talade sanning: ”Hans Helbred var her [i Kjøbenhavn 1799–1804] i længere Tidsrum meget svagt; han led især af Gigt i Lemmerne og af Hoste”; ”Genom öfveransträngningar och umbäranden hade han redan i yngre år ådragit sig en obotlig åkomma i lungorna”.¹² Att han ”Mot slutet av sitt liv nödgades [...] på grund av sjukdom ofta taga tjänstedighet”, som Lindstam något oprecist noterar, är föga att förvånas över – vid det laget var han dock i pensionsåldern och hade levat ett hårt liv, fullt av umbäranden.¹³ I en tidningsrapport om Lings död nämns ”en längre sjuklighet”.¹⁴ Atterbom talar om Lings ”Växande plågor” och fäster uppmärksamheten vid författarens mot slutet starkt nedsatta synförmåga.¹⁵

Handböckernas herkuliske muskelknutte är således en ren efterhandskonstruktion. Vi har här att göra med ytterligare en manifestation av den produktiva företeelse som Thomas Olsson beskrivit i en uppsats med den talande titeln ”Det estetiskt meningsfulla författarlivet – en litteraturvetenskaplig tankefigur” (*Sammlaren* 1989).

Varifrån kommer då Lings muskulösa hjältar, som i kombination med sin upphovsmans gymnastiska yrkesutövning så tydligt kommit att påverka eftervärldens bild av honom? Henrik Sandblad har utrett synen på sambandet mellan kroppslig och moralisk styrka i äldre tider och menar att Ling var helt representativ för sin tid. Såväl Linné som Thorild hade varit uttryckliga anhängare till ”den moralmedicinska uppfattningen” om sammanhanget mellan ”Hälsa och dygd, sjukdom och synd”.¹⁶ Om nu hälsa och sjukdom ännu vid 1800-talets början inom såväl medicinsk filosofi som konst och litteratur ej blott kännetecknade kroppsliga, utan i lika hög grad moraliska tillstånd, är det föga förvånande om Ling, Geijer, Tegnér och deras samtid skildrade hjältar som var iögonenfallande starka och sunda.¹⁷ I eftervärldens ögon har Ling alltmer kommit att sammansmälta med sina fiktionsgestalter. Då senare generationer ej delat författarens moralmedicinska syn, har det varit lätt att i beskrivningen av honom kombinera en herkulisk kropp med en tivelaktig moral: Fredrik Böök saknar således genomgående ”moraliskt sinne” hos Ling, Olle Holmberg stämplar honom som lustlögnare och Erik Wallén lanserar Ling som direkt omoralisk författare.¹⁸

Skaldens karriär

Det oproportionerliga intresse för bemärkta personers barn- och framför allt ungdom, som genomgående kan noteras, har även fallit Ling till del.¹⁹ Med tanke på att det bara i undantagsfall (som hos Wolfgang Amadeus Mozart och Stanisław Ignacy Witkiewicz) är en produktiv period i den biograferades liv kan detta tyckas underligt. Ur en memoarförfattares synpunkt är denna fokusering emellertid begriplig: här rör man sig på grund av tidsavståndet på mindre minerad mark och det är lättare att distansera sig från eventuella misstag och misslyckanden. Men hur kommer det sig att forskare lägger ned så mycket energi på detta 'livets förspel'? "Ett vanligt synsätt är att betrakta de tidiga barnåren och det dynamiska samspelet med föräldrarna som *det konstitutiva momentet*, vid vilket det kommande (egentliga) vuxenlivet bestäms."²⁰

Redan Atterbom plöjde i sitt akademital 1840 i barn- och ungdomsfåran, med tankefiguren om "Det estetiskt meningsfulla författarlivet" som uppenbart strukturerande princip. Främst två inslag i Lings barndomsår skall enligt Atterbom ha haft betydelse för den vuxne mannen som människa och författare: "å ena sidan, intrycket af den oförsonade motsägelse mellan skönhet och vildhet, som stämplade hans vaggas natur-omgivning; å andra sidan, intrycket af så tidig sorg [vid moderns bortgång] och så tidig erfarenhet att känna sig *ensam*".²¹ Sedan lägger Atterbom ned åtskilligt med utrymme på en detaljerad redogörelse för Lings ungdomsår, där hans syfte klart hamnar i konflikt med hans vetenskapliga instinkt. Det är nämligen uppenbart att Atterbom vill söka förklaringen på att Ling blev den han blev i berättelserna om dennes ungdom, samtidigt som han hävdar att primärkällan till dessa berättelser är Ling själv.²² Atterbom skulle således – om än motvilligt – spela just den budbärarroll Ling givit honom, bli Lings röst från andra sidan graven.

Detta har Olle Holmberg noterat, men han har helt missbedömt implikationerna i sin iver att spela Gossen Ruda vid Lingjubiléet 1939. Holmbergs slutsats, som redan framgår av titeln på hans ovan nämnda essä, är att Ling var mytoman. Detta får nog betecknas såsom en överdramatisering, eftersom det ingalunda är belagt att Ling medvetet ljög, att han systematiskt ljög eller att han erfor någon njutning om han ljög, och något av dessa prerekvisit bör rimligtvis föreligga om man skall kunna tala om mytmani. Det är också oklart i Atterboms framställning, i vilken grad Ling själv verkligen var upphovsman till uppgifterna – det talas om "rykten, som bland hans närmare och fjärrare bekanta äro i omlopp", och Atterbom framhäver enfatiskt Lings obenägenhet att ge eller kommentera uppgifter om sitt förflutna.²³ Holmbergs käckas slutsats: "Kort sagt: Ling har själv ljugit ihop denna roman om sig" får betraktas såsom illa underbyggd.²⁴ Ling besatt säkert – i likhet med de flesta människor – vad man skulle kunna kalla ett 'konstruktivt minne'. Parat med ett

apologetiskt uppsåt har detta sannolikt varit drivkraften om Ling själv är upphovsman till berättelserna. Beträffande författarens bilder av sig själva i späd ålder skriver Kjell Krantz: ”Vad de framför allt utförde var sina egna självporträtt och de gjorde det i egenskap av reflekterande och stilistiskt sett avancerade yrkesmän.”²⁵ Samtidigt måste det sägas att berättelserna om Lings barn- och ungdom knappast är av det slag som skulle ha kunnat öka hans kulturella eller sociala kapital nämnvärt. Redan detta gör det mindre troligt att de emanerar från festföremålet självt, om man inte skall uppfatta just slätstrukenheten som vardagslustlögnarens mäterdrag.

I Eugène Napoleon Tigerstedts *Svensk litteraturhistoria* (1948) kommenteras för första gången i ett översiktsverk skaldens inval i Svenska Akademien. (Ling var från 12.1.1835 tredje innehavaren av stol nr 18, efter Nils Lorens Sjöberg och Anders Fredrik Skjöldebrand.)²⁶ Detta förklarar Tigerstedt med att Ling a) hållit sig utanför striden mellan den gamla och den nya skolan, b) uppvaktat Leopold och Rosenstein, och c) valts för att ”utestänga Atterbom”.²⁷ Huruvida Lings neutralitet i stridsfrågan mellan den äldre och yngre författargenerationen (åldersmässigt låg han mittemellan dem) talat till hans fördel eller nackdel vid invalprocessen kan man i nuvarande materialläge över huvud taget inte ha någon uppfattning om. Av Schücks akademihistorik framgår däremot att Atterbom genom att 1833 aktualisera fejden förlorat varje chans att bli vald.²⁸ Att Ling genom hovsamhet mot de båda äldre gustavianerna sannolikt undgick risken för att dessa påverkade andra akademiledamöter negativt beträffande Ling synes rimligt, men med tanke på att Leopold avlidit 1829 och Rosenstein redan 1824, måste den av Tigerstedt suggererade kausaliteten nog betraktas med viss skepsis. Enligt det sista kriteriet, slutligen, skulle Ling ha varit en ren nödlösning. Ingenting i bevarat källmaterial understöder denna teori.²⁹ Atterbom var helt enkelt avförd från dagordningen innan Ling och hans motkandidater kom på tal.

Skaldens verk

Som ovan visats har forskningen genomgående tecknat Ling som en kroppslig jätte. Beskrivningen av hans skönlitterära produktion företer en liknande tendens. Böök talar allmänt om ”Lings otroligt rika produktion”.³⁰ I Tigerstedts ytterligt ringaktande framställning i *Svensk litteraturhistoria* finns en formulering som är en återklang av Böök där det talas om Lings ”mycket omfångsrika författarskap” (s. 278). Erik Wallén menar att ”Hans namn är fäst vid episka produkter av så väldig omfattning, att i jämförelse med dem förefalla de andra episka försöken i vår litteratur såsom epyllier”,³¹ och talar i ett annat sammanhang om ”hans diktverks voluminösa omfång”.³² Göran Hägg beträder i *Den svenska litteraturhistorien* (1996) samma stig,

och talar om Lings ”götiska jättedikter” (s. 216). Lars G. Warne anslår i *A History of Swedish Literature* (1996) fem rader åt Ling. Avfärdande sägs det att han ”wrote a large number of plays” (s. 166). Det är uppenbart att det finns ett sammanhang mellan forskarnas låga uppskattning av kvaliteten i Lings produktion och dess kvantitet – vare sig man talar om det sammanlagda omfånget, enskilda verks omfång eller antalet verk.

Hur mycket skrev då Ling och hur förhåller sig omfånget till övriga framburna svenska författare av den romantiska generationen?³³ Om man för enkelhets skull utgår från de Samlade Skrifter-utgåvor som föreligger, i nödfall kompletterade med originalutgåvornas sidantal (i tillämpliga fall med omräknad satsyta), får man följande omfattning av deras skönlitterära opus:

Almqvist (1793–1866): över 10 700 s.³⁴

Franzén (1772–1847): 2 782 s.

Ling (1776–1839): 2 655 s.³⁵

Runeberg (1804–77): 2 085 s.

Atterbom (1790–1855): 2 063 s.

Beskow (1796–1868): 1 825 s.

Stagnelius (1793–1823): 1 518 s.

Nicander (1799–1839): 1 404 s.³⁶

Tegnér (1782–1846): 1 380 s.

Hammar-sköld (1785–1827): 871 s.³⁷

Wallin (1779–1893): 810 s.

Valerius (1776–1852): 413 s.

Geijer (1783–1847): 330 s.

Vad eposen beträffar skrev Ling trenne, *Gylfe* (1810–14), *Asarne* (1816–33) och *Tirfing eller Dödssvärdet* (skrivet 1820, men tryckt först 1836), vilka i *Samlade Arbeten* omfattar [463], 919 och 160 sidor.³⁸ I jämförelse kan nämnas att Runeberg skrev 8, Tegnér 5, Stagnelius och Franzén 4 var, och Almqvist och Nicander 3 epos var. Atterbom, Beskow, Geijer, Hammar-sköld och Valerius skrev inga epos alls. Omfångsmässigt kan *Gylfe* och *Asarne* jämföras med Franzéns *Svante Sture eller Mötet vid Alvastra* (1823–28) med sina 465 sidor, *Tirfing* med Franzéns ofullbordade *Columbus eller Amerikas upptäckt* (1831), omfattande 202 sidor, eller Tegnérns *Frithiofs saga* eller Franzéns *Julie de St. Julien eller Frihetsbilden* (båda 1825), båda på 156 sidor. Mot bakgrund av att Ling skrivit få poem, och att de båda monumentala eposen var frukten av sammanlagt mer än två decenniers arbete, förefaller *Gylfes* och *Asarnes* omfång mindre uppseendeväckande än vid första anblick. Vad dramerna beträf-

far, skrev Ling tio stycken³⁹ (samtliga av normallängd), vilket visserligen är fler än Valerius (1),⁴⁰ Atterbom (2), Hammarsköld (2), Nicander (4), Beskow (5), Franzén (6) och Runeberg (8), men färre än Almqvist (12) och Stagnelius (15).

Med tanke på Almqvists flerfaldigt större och Franzéns något större produktion, som veterligen aldrig lagts dem till last, är det nog dags att demontera bilden av Ling som grafoman. Tankefiguren med den jättelike och misslyckade författaren som en spegelbild av sitt överdimensionerade *œuvre* visar sig vid en närmare granskning vara en konstruktion.

I arbetet på att nedvärdera hans verk finner man även att forskare använt sig av strategien att söka liera sig med bedömare från Lings tid. Exempelvis hävdar Böök att eposet *Asarne* ”väckte överallt leda, och icke ens den mest utpräglade välvilja kunde räcka till att lovorda det”.⁴¹ Schück menar: ”Omdömet om Asarna var redan under samtiden tämligen enstämmigt.”⁴² Erik Wallén menar att ”Detta väldiga verk om asarnas invandring i Sverige ansågs förfelat redan på L:s tid.”⁴³ Ingrid Elam nämner ”Lings försök att skapa ett götiskt epos i stor stil (som knappast infriade några förväntningar)”.⁴⁴ I *Den svenska litteraturen* får läsaren beträffande det verk som ironiskt etiketteras ”mammutdrapa”⁴⁵ i en bisats uppgiften: ”som redan samtiden fann pekoralistiskt”.⁴⁶ Intrycket är i samtliga fall att primärpubliken tog avstånd från verket. Detta är emellertid knappast med sanningen överensstämmande. Ur olika källor kan den intresserade inhämta positiva (delvis superlativa) omdömen om *Asarne* av samtida opinionsbildare som exempelvis Gudmund Jöran Adlerbeth, Almqvist, Geijer, Carl Julius Lénström, Bernhard von Beskow, Anders Fredrik Skjöldebrand, *Stockholms Postens* redaktör Anders Wiborg, Malla Silfverstolpe, Oscar I, Carl XV och den delvis i Sverige verksamme danske språkforskaren Rasmus Kristian Rask.⁴⁷

Man kan rent arbetstekniskt tänka sig följande scenario. Lings *Asarne*, som i originalupplagan omfattar 820 sidor (692 s. epos och 128 s. bihang; i *Samlade Arbeten* sammanlagt 919 sidor), verkar kvantitativt avskräckande på handboks författarna.⁴⁸ Medvetet eller omedvetet vill de inför sig själva motivera det faktum att de avstår från att läsa eposet. (Olof Lagercrantz ger i ”Något om att skriva biografi” en synnerligen bister bild av litteraturhistorikers förtrogenhet med klassiska verk.)⁴⁹ Den retoriska strategien blir ett nedvärderande av *Asarne*.⁵⁰ I brist på egna förstahandserfarenheter av verket söker man dels stöd hos tidigare generationers litteraturhistoriker, dels hos recensenter i Lings samtid. Lönnroths beskrivning av *Asarne* som ett epos ”som redan samtiden fann pekoralistiskt” får emellertid beskrivas som en renodling av reaktionerna hos opinionsbildarna inom primärpubliken. Tveklöst fanns det inslag av avståndstagande när de olika delarna av *Asarne* utgavs.⁵¹ Lika tveklöst fanns det inslag av erkännande. Ofta innehöll recensioner och kommentarer ömsom klander och ömsom lovord.

Mot bakgrund av det sagda måste Karl Wählin's påstående att *Asarne* mottogs ”med aktningfull tystnad”⁵² väcka viss förundran. Det är även förvånande med den kon-taminatoriska synen på blandningen av kraftspäckade actionpartier och lyriska inslag hos Ling som kännetecknar litteraturhistorikerna.⁵³ Som Kurt Johannesson nämnt är detta ju snarast självklart inom den fornnordiska renässansens ”svärmeri som ibland färgats av kraftberusning och ibland av mer nostalgiska och vemodiga dagar”.⁵⁴

*

En annan återkommande punkt i presentationer av Lings skönlitterära verk är hans ”lärdas antikvariska kommentarer” till sina verk, som ibland sägs hota ”att fullständigt dränka den poesi som trots allt skymtar här och var”.⁵⁵ Erik Wallén är i ett bitskt formulerat parti i *Studier över romantisk mytologi i svensk litteratur* (1923) ännu mer kritisk. Resonemanget gäller noterna till den tredje versionen av *Gylfe*:

Denna kommentar gör ett rent av beklämmande intryck; man lägger den ifrån sig i den fasta förvisningen, att det sällan funnits en skald, som så hårdnackat sökt strypa sin fantasi. De detaljer och situationer, som äro ditsatta för sin egen skull, i konstnärlig skaparglädje, äro lätt räknade; hans epos är en politisk chifferskrift. Oupphörligt dokumenterar skalden tillförlitligheten i sin framställning genom att hänvisa till Inrikestidningen. Aldrig har poesiens vinghäst varit lastad med något så platt och prosaiskt: med en packe tidningsmakulatur. (s. 30)

Beträffande noterna till *Asarne* skriver Wallén: ”Närhelst Ling ser sig nödsakad att placera en orimlighet i den värld, som var avsedd att rymma det historiska innehållet, förser han stället med en upplysande och för tvivelssjuka läsare övertygande kommentar.”⁵⁶ Sina stilistiska poänger och sitt höga underhållningsvärde till trots måste resonemangens bärighet ifrågasättas. De tycks ha sitt ursprung i Wilhelm Fredrik Palmblads (1788–1852) osignerade recension av *Gylfe* i *Swensk Literatur-Tidning* 1815, möjligen även i Almqvists ovan citerade nekrolog över Ling (där det specifikt gäller *Asarne*).⁵⁷

Vad *Gylfe* beträffar, har den under pseudonymen ”L—g.” utgivna urversionen från 1810⁵⁸ – som inte är ett epos, utan en allegorisk dikt på knappt fyra sidor – inga noter eller anmärkningar. I 1812 års utvidgade version har texten notmarkörer i form av asterisker och sju fotnoter, alla omfattande ett ord, varav tre är reverenser åt skalden i Lings samtid: till ”Lappfjällets Sångare” ges sålunda noten ”Franzén” (s. 6), till ”Templets Skald” noten ”Wallin” (s. 22) och till ”Hembygdens Sångare” noten ”Tegnér” (s. 42). Inga slutnoter eller -anmärkningar förekommer och det fornnordiska materialet förklaras ej. 1814 har en betydande utvidgning av eposet gjorts: dels

har 1812 års 112 sidor (som utgör de första 132 sidorna 1814) blivit 498 sidor skönlitterär text, dels har ett separatpaginerat supplement på 24 sidor, där notapparaten påbörjats, tillkommit.⁵⁹ I 1814 års version finns nämligen inga notmarkörer eller fotnoter, utan supplementet innehåller slutnoter, som hänvisar bakåt till enskilda versrader. I den del som motsvarar 1812 års version har antalet noter utökats betydligt i syfte att förklara allegorien. I bilagan, kallad *Historisk och Geografisk Ordförklaring öfver Gylfe* förklaras att: ”Alla de ord, som tillhöra Mythologien, förbigås helt och hållit[!], och böra uppsökas i det Mythologiska Register, som framdeles särskilt utkommer.” (s. 1) Detta register publicerades ej. Walléns framställning ovan av notapparaten i slutversionen av *Gylfe* måste mot denna bakgrund betraktas såsom grovt missvisande, och hans invändning mot att Ling tillhandahåller nyckeln till allegoresen synes rent bisarr. Walléns påstående att Ling ”Oupphörligt dokumenterar [...] tillförlitligheten i sin framställning genom att hänvisa till Inrikestidningen” visar sig vara en avskrift av Palmblad 1815: ”De flesta af dessa förklaringar hänvisa derjemte till Inrikes Tidningen för år 1808.”⁶⁰ Båda versionerna är ren osanning: av *Gylfes* drygt 300 noter innehåller 12 hänvisningar till *Inrikes Tidningen*.⁶¹ Det är således svårt att tro att Wallén själv tagit del av *Gylfe* och *Historisk och Geografisk Ordförklaring öfver Gylfe*.

Hur ser då notapparaten i *Asarne* ut? I de två första avdelningarna, utgivna 1816, finns det inga notmarkörer och inga fotnoter, utan endast slutnoter med hänvisningar tillbaks till enskilda versradsnummer. Dessa noter kan bestå av två ord eller vara utredningar på upp till en sidas längd. Den tredje avdelningen, tryckt 1826, har notmarkörer i texten (bokstäver), fotnoter och slutnoter med hänvisningar till enskilda versrader. Längre kommentarer har fotnoten ”Se anmärkn.” och ligger som slutnoter. Den kompletta utgåvan av *Asarne* i fyra avdelningar 1833 har notmarkörer (bokstäver i inledningsdikten, siffror i själva eposet), men inga fotnoter. I ett 1833–34 publicerat, separatpaginerat *Bihang till Asarne* (128 s.) återges slutnoterna och slutanmärkningarna. Dessa slutanmärkningarna består av utförligare diskussioner om och fördjupningar i ämnet i essäform. De kan möjligtvis – till skillnad från noterna – betecknas som ’överkurs’, lämplig för den som vill förkovra sig ytterligare inom den nordiska mytologien och lära känna Lings syn på den närmare, framför allt anknytningen till hans ”sinnebildslära”.⁶² Den som ville kunde ju alltid hoppa över dessa slutanmärkningarna eller notapparaten i dess helhet, varför det är svårt att se giltigheten av synpunkten att noterna skulle vara ett black om foten på Lings pegas i *Asarne*, särskilt som de utgör en separat förlagsprodukt. Ling skriver uttryckligen i en kort introduktion till *Bihang*: ”Dessa mytologiska och historiska utkast [...] äro således hvarken skrifna för *höglärde* eller för *obildade* Läsare.”⁶³ Med tillbörlig hofsamhet framläggas de” (s. 1 [opag.]).

Om noterna kan i själva verket omdömet bara bli ett: eposet skulle vara mycket svårbegripligare utan dem. Ling har inte satt dit dem av klåfingrighet eller pedanteri, utan han har insett att den samtida publiken på grund av bristande kännedom om ämnet behövde förklaringar till den nordiska mytologien och till ålderdomliga uttryck för att få fullt utbyte av verket. Detta behov kan i dag knappast sägas vara mindre än i början på 1800-talet, varför det gör ett märkligt intryck då man ser moderna handböcker förfäktat tesen om deras överflödighet. Det var således ingalunda (som det av tradition hävdas) överflödet av noter som försvårade läsoplevelsen av *Asarne* för primärpubliken, utan tvärtom avsaknaden av dem. Beskow insåg detta och förvandlade i sin utgåva av Lings *Samlade Arbeten* slutnoterna till fotnoter, okänt om på eget initiativ eller i enlighet med Lings efterlämnade korrigeringar till eposet.⁶⁴ Rimligtvis av samma skäl har han delat upp Lings slutanmärkningar, som i originalupplagan ligger samlade efter de fyra avdelningarna, och i stället opererat in dem efter var och en av de 30 sångerna.

Tirfing eller Dödssvärdet (1836) har notmarkörer (asterisker) och fotnoter, men saknar slutanmärkning. De flesta av de 12 fotnoterna består av ett ord.⁶⁵ De är av samma förklarande karaktär som fotnoterna i *Asarne* och lika oumbärliga för läsaren.

Även i Lings dramer varierar kommentarfrekvensen och -tekniken. Den på danska publicerade holbergpastischen *Den Misundelige. Lystspil i tre Akter* (1804) saknar noter och kommentarer. *Agne. Sorgspel* (1812) har notmarkörer ("†") och fotnoter (vanligtvis omfattande ett ord). *Eylif den Göthiske. Sorgspel* (1814) har notmarkörer (asterisker) endast en gång vid var och en av de fem akternas slutsånger med hänvisningar till *Njals saga* respektive *Lodbrokar-qwida*. Såväl *Riksdagen 1527. Historiskt Skådespel* (1817) som *Den heliga Birgitta. Sorgspel* (1818) har notsiffror och slutnoter ("Historiska Hänvisningar"), som endast består av kortfattade källhänvisningar. *Engelbrekt Engelbrektsen. Sorgspel* (1819) har ett dubbelt notsystem: dels asterisker i texten med not längst ned på sidan, dels notsiffror som refererar till slutnoter ("Historiska Hänvisningar"), som består av kortfattade källhänvisningar enligt samma system som i *Riksdagen 1527* och *Den heliga Birgitta*. Inget av de fyra dramerna från 1824, *Blot-Sven. Sorgspel*, *Ingjald Illråda och Ivar Vidfadme. Sorgspel*, *Styrbjörn Starke. Historiskt Skådespel* eller *Visburs Söner. Sorgspel*, innehåller noter eller kommentarer. Det förtjänar att framhävas att Ling i förordet till *Den heliga Birgitta* gjort en programförklaring i akribifrågan: "Hwad jag i detta sorgspel framställt, är tagit ur våra Häfder, hwilkas innehåll jag ämnar enwist följa och anförä, oaktadt alla anmärkningar deremot."⁶⁶

Sammanfattningsvis får man konstatera att Palmblads ord 1815 genom hans efterföljares okritiska hållning tillmätts en relevans och fått en genomslagskraft som de ingalunda förtjänar. Av en fjäder har man konstruerat en höna. Det är också värt

att notera att Palmblad ansåg noterna i slutversionen av *Gylfe* överflödiga, därför att de innehöll för *elementär* information: ”Är det möjligt, att en Förf. kan tänka sig så okunniga och dumma läsare?”⁶⁷ Eftervärldens uppfattning har varit den motsatta: det är Lings ”lärdas antikvariska kommentarer” som tynger ned verken och gör dem onjutbara. Emellertid hävdade redan Elias Wilhelm Ruda (1807–33) i den anonymt utgivna *En tysk resandes ströfverier på svenska parnassen* (1830) att Ling var svårläst på grund av ”de ymnigt hos honom förekommande archaismerna, provincialismerna och allusionerna på den Nordiska Mythologien”.⁶⁸ I en inledande not till en dikt skrev Ling 1816: ”Författaren lyder, ehuru ogera, det obehagliga twång, att för Nordbor behöfwa genom Noter förklara det allraenklaste af de Nordiska Mytherna.”⁶⁹ Enligt Beskow hade Ling dessutom ambitionen att hans verk skulle ”kunna ingå i den fosterländska skol-undervisningen”. Till Geijer skrev Ling 1835 att han hoppades att *Asarne* ”måtte duga till läsebok vid läroverken”.⁷⁰ Mot den bakgrunden och med perspektivet att Ling uppenbarligen ville nå en vidare läsekrets är det knappast förvånande att han fann sig föranlåten att publicera sina verk med kommentarer i en eller annan form. Ur detta perspektiv är det faktiskt också möjligt att uppfatta huvudfunktionen hos noterna i dramerna som folkbildande hänvisningar för den som vill förkovra sig, snarare än som belägg. Det är för övrigt i ljuset av popularitetsambitionerna man bör betrakta både hans till allmänheten riktade föreläsningsserie 1814–17 om den fornnordiska mytologien och den angivna målgruppen för *Eddornas SinnebildsLära, för Olärde framställd* (1819–20).⁷¹ En av hans strategier var tydligen att aktivt söka framodla en publik för sina verk.

*

Lings ambition att bli en populär författare föranlåter en utblick, som här endast kan antydast. Kanske blir det möjligt att i annat sammanhang återkomma utförligare till ämnet. Det är nämligen uppenbart att den tidigare forskningen inte kopplat samman Lings strävan mot den stora publiken med den negativa värderingen av hans verk i hans samtid. En genomgång av recensionsmaterialet och den efterföljande historiografien ger dock en entydig bild härvidlag. Det är till och med uppenbart att litteraturhistorikernas värdering av drag som kan identifieras såsom populärlitterära i Lings verk sammanfaller med recensenternas. Förekomsten av melodramatiska inslag, det vill säga erotiskt suggestiva, rafflande eller sentimentala element, brännmärks genomgående. Bristen på karaktärsteckning gisslas likaså. Vi ser här med andra ord exempel på den standardarsenal man inom kulturetablissemangen använt mot populärlitteratur under de senaste 200 åren.

Redan Palmblad hade 1815 ondgjort sig över att ”Hr L.” lade mera energi på in-

trigen än på karaktärsteckningen i *Gylfe*.⁷² Om de groteska inslagen sade Palmblad bland annat: ”Men hwilken sublim känsla erfar man wid åsynen af en otalig mängd monstruösa wildmän, som underkufwa en förslappad folkförste?”⁷³ Ling är en ”effekt-talang” därför att ”Det sublima, det colosala och gigantiska är för honom icke nog sublimt, colosalt och gigantiskt: det måste så länge öfwerladdas, förhöjas och uppstegras, tills det äntligen öfwerstiger sinnlighetens mått”.⁷⁴ Läsaren behövde ingalunda sakna ”gräsligheter, mißfoster och ohyggligheter”.⁷⁵ Palmblad påstod sig redan i 1812 års version av *Gylfe* ha störts av överflödet av ”lefrar och blod”.⁷⁶ Atterbom och Hammarsköld fann i sin osignerade anmälan av *Gylfe* 1813 att Lings skildringar kännetecknades av en ”rätt osmaklig swulstighet”, och tadelade ”effekt”-sökeriet.⁷⁷ Den i efterföljande framställningar till mantra upphöjda negativa reaktionen på skildringen av asarna såsom groteska fanns redan i Atterbom och Hammarsköld 1813 och återkom i Palmblad 1815.⁷⁸ Palmblad uppfattade klart Lings strävan att skriva populärt och tadelade den: *Gylfe* gjorde ”ett lifligt, fast kort intryck på mängden; ty mängden fattar blott det enskilda, det spridda”.⁷⁹ Atterbom och Hammarsköld ansåg att en författares svårast använda verktyg är ”det rysliga, det förfärande”: det gäller för författaren att använda sig av det med måtta, annars motverkar han sitt eget syfte.⁸⁰ De betraktade Lings saftiga skildringar såsom ”råa”, ”vämjelige” och ”uttänjda”, och avrådde honom från att ”i allmänhet slösa så mycket med blod, lefrade blodklimpar, sprittande lik, åskdunder, gastar m. m.”.⁸¹ Även i en osignerad anmälan av *Riksdagen 1527* anmärkte Hammarsköld (eller Palmblad) på ”skaldens böjelse att måla alltför onyanserat i svart och vitt” och mot personskildringen.⁸² När de 30 år senare skrev sina eftermälen över Ling var deras syn oförändrad. Atterbom ondgjorde sig över ”det gräsliga och groteska”, ”vidunderlig[a]”, han saknade ”måtta, smak, harmoni” och psykologisk fördjupning i personskildringen.⁸³ Palmblad ansåg att hjältarna i *Gylfe* ”urartade till ett slags vidunder, som nästan tycktes tillhöra en antediluviansk period, och ej sällan, genom det groteska och krampaktiga, föllo i det löjlige”.⁸⁴

Carl Julius Lénström (1811–93) skrev i sin recension av *Asarne* 1836:

Visserligen skriker man i otid om sentimentalitet, såsom ett fel i konsten, men man vet ej ofta rätt, hvad man skriker öfver. Är sentimentaliteten frisk, naturlig, måttlig [...], så må den försvaras. [...] Att ett hjeltetidehvarf ej pjunkar med sentimental kärlek, det är naturligt. [...] Alltså kunde man säga, att Asarnes hjeltar och äfven sjelfva de ”bålstora” jättarne, ja sjelfva Starkodder äro för kärlekssjuka, eller visa sig så. Qvinnorna äro icke heller utan ett visst coqvetteri: Heidi t. ex. är, såsom vi sett, icke litet giftas-kär.⁸⁵

Lénström fortsatte med att kritisera Sigurlam, Skjold, Beldegg, Thor, Säming med flera för att de ”äro rigtiga romanhjältar”, varmed avsågs att de var för erotiskt in-

tresserade, och menade att teckningen av Oden såsom lättfärdig och ”svag vällusting” var ursäktlig (särskilt störde honom Odens våldtäkt på Rinda). Han kritiserar avsaknaden av psykologiskt inträngande karaktärsskildring.⁸⁶ När Lénström nagelfor stilistiska inslag i *Asarne* var det typiskt att det var rafflande och skräckromantiska formuleringar som ”Som blodgirigt kräk plägar liljebarm suga” som väckte hans misshag.⁸⁷ Lings dragning åt det groteska, som redan stört Palmblad tjugo år tidigare, kritiserades av Lénström: han ogillade att ”han öfverdrifver det underbara, gräsliga och colossalt-groteska”.⁸⁸

För att konkretisera diskussionen, kunde det kanske vara lämpligt att här ge några få exempel på melodramatiska inslag i Lings produktion. I tragedien *Ingjald Illråda och Ivar Vidfadme* (1824), en mordorgie av elisabetanska proportioner, håller den svekfulle konung Ingjald i inledningen till femte akten en monolog, där han bland annat kontemplerar den av honom nyss genomförda mordbranden på fylkeskungen Granmar av Södermanland, sjökungen Hjorvard Ylfing och deras följeslagare, vilket ger upphov till tankar om hans egen hädanfärd:

O! Hvad det är en herrlig död,
att uti eldens varma famn
få pusta andan ut! – Jag sjelf
ej önskar mig en annan bortgång. –
Att störta sig i hafvets vågor,
att kasta sig på spjut och lansar,
det är likväl en neslig död;
ty våg och jern ju äro kalla,
de endast kyla menskohjertat,
och döden nog är kall ändå.
Men se, att bränna sig till aska
och som en dimma gå från jorden,
och flyga öfver skog och berg:
det är ett kungligt slut på lifvet!
[...]
Hvad? Skulle jag då ej få sluta
min bana i det ljusa ämnet,
som sol och stjernor fått till drägt? –
Skall jag, som masken, krypa ner
i svartan jord? Jag sitta der
med nakna knotor, år från år,
och med de murkna käftben gapa
åt den förmätne, som en gång
vill plundra Ingjalds grafhög? – Nej!⁸⁹

Det förtjänar att framhävas att en genomgång av samtliga tryckta gustavianska och romantiska pjäser med fornnordiskt ämne före och samtidigt med Ling visat att ingen svensk dramatiker före honom givit sina texter en så stark prägel av det fornnordiska, och det som framför allt slår en är de barbariska inslag i hans dramer, på vilka ovanstående är ett prov.⁹⁰ Det enda man över huvud taget kan anföra före Ling är uppgiften i Gudmund Jöran Adlerbeths *Ingjald Illråda. Tragedi* (1799) att titelfiguren ätit varghjertan som liten.⁹¹ En sådan godbit har Ling givetvis inte låtit passera oexploaterad. Här följer de båda parallellsekvenserna:

Adlerbeth: *Ingjald Illråda* (1799) akt 5, scen 4 [Ingjalds dotter Hilmas förtrogna Edla utbrister på tal om Ingjald:]

Ling: *Ingjald Illråda och Ivar Vidfadme* (1824) akt 5, scen 16 [Ingjald berättar för dottern Åsa om hans gamle fosterfar konung Svipdag:]

Mer känslolös, mer hård än sjelfva vilda djuren,
Hvars hjerta *) var hans spis, hvars blod hans barndomslek.

Se'n tog han glupska vargars hjertan
och lät dem stekas mig till föda.
Jag åt deraf och hård jag blef. (s. 152)

*) Det berättas, att Ingjalds fosterfader i barndomen gifvit honom varghjertan att äta.

Detta är typiskt: där Adlerbeth både i repliken och i noten refererar, gestaltar Ling Adlerbeths abstrakta, ordrika stil kontrasterar mot Lings konkreta, kärva. Även i övrigt är en parallelläsning av de båda dramerna om Ingjald Illråda instruktiv, då den visar vilket fullkomligt paradigmskifte Ling genomförde inom det historiska dramat i Sverige. Utrymmet tillåter inga utförligare analyser, men det må antydast att Adlerbeths tidstypiska verk helt präglas av klassicismens abstraktionsbenägenhet och dragning till det allmängiltiga. Bortsett från namnen är det ett regelrätt konversationsdrama av racineskt-metastasianskt snitt, med den gamla hierarkiska världsbilden intakt och, sånär som på raderna om Ingjalds varghjärtediet, utan några brott mot *decorum*. Lings fornnordiska dramer måste i jämförelse med Adlerbeths, Gustaf Anton Brakels, Per Adolf Granbergs, Gustaf III:s, Carl Gustaf Leopoldts, Gustaf von Paykulls, Adolf Fredrik Ristells, Eric Skjöldebrands och Johan David Valerius' pjäser om vikingatiden och dess mytologi sägas innebära en nyorientering, såtillvida som historien spelar en större roll hos honom, på bekostnad av teaterkonventioner och fritt fabulerad intrig. Även detta vore ett område värt att utförligare belysas av någon hugad forskare.

Också *Asarne* uppvisar ett spektrum av melodramatiska inslag. Hit hör den höga frekvensen av substantiven ”mord” och ”mördare” med avledningar (även i andra ordklasser) och sammansättningar, allt som allt 92 stycken.⁹² Tempot är genomgående högt, med en förkärlek för beskrivningar av brottsliga, hemlighetsfulla och äventyrliga händelser:

Snart bildstodens vaktare listigt bedöfvas
med dryck utaf bolmört. Djup var hans blund.
Nu AsiaUller i skidgården flyger,
tar gullet af stoden. Nu Lopter det smyger
i Öfverasynjans gyllene skrin.
När solen gick opp, såg AsiaOden,
för andra gången, den ringprydda stoden
förnedrad. Han bleknade. Rofdjurets grin
är icke i nattstunden mera förfärligt,
då offret blir frälst eller fjärran skrämtdt.
Han går till sin maka, som nekar bestämdt
till brottet. Han söker och spejar begärligt.
Han tar hennes gullskrin, han finner deri
den röfvade skatten.

Ett skärande skri,
vid denna anblick, ger AsiaFrigga,
och vanmäktig faller hon ned vid hans fot.⁹³

Mord, självmord, mordbrand, kidnappning, krig, örlig, skeppsbrott, våldtäkt, äktenskapsbrott, bigami, naturkatastrofer är huvudbeståndsdelarna i intrigen. Atterbom kritiserar föga förvånande det höga tempot i berättelsen, som gör att ”läsaren ständigt jagas framåt genom en hvimlande hopning af namn, belägenheter, händelser och beskrifningar”.⁹⁴ Även detta skulle bli ett av standardverktygen i den angreppsarsenal forskare och kritiker använde mot populärlitteraturen.

Det finns starka drag av barbari i texten som kan tänkas fylla en dubbel funktion: dels sammanhänga med ämnet, dels tillfredsställa de läsare som eftersöker melodramatiska element: ”Nacken på Hymer han krossar, / och öfversta kotan från ryggraden lossar”, ”Nu blodet från däck, liksom vårflöden, rinner.”⁹⁵ Blotscenerna har en konkretion som saknas i tidigare svenska framställningar av ämnet:

Och se, han vid Magtens förfärliga sten
blef offrad så fort, att hans dödspust ej hördes.
I heliga källan han renades sen,
och hängdes i lunden, vid stjernornas sken.

Hans blod togs af Diar, i gullkärl, som fördes
till Blothuset, dit alla ställde sin gång,
vid Asarnes spel och Asynjornas sång.
[...]
Fullbordadt är offret. Nu AsiaOden
bestänker båd altar och folket med blodet. (s. 161)

Så tyst och så hemsk, som en Siares hamn,
och dragen af vildsvin, i nattliga stunden,
skred Blotvagnen genom den heliga lunden,
som vigdes åt Valhall. Ej människoblick
sig dristade lyfta, der blodståget gick.
De bakbundne trälar, som blotvagnen följa,
man störtade ned i Kodaniens bölja;
de syntes ej vidare. Hemskhet betar
det manliga sinne, det qvinliga hjerta. (s. 387)⁹⁶

Även i dialogen förekommer barbariska och rafflande inslag:

Men hatfulle Thjasse bröt fraggande ut,
hans röst var som hungriga fjällulfsvars tjut:
”Du huggormars moder! Ditt blod skall då rinna
också, att de Asablodskändare först
må suga ditt hjerta, och läska sin törst!” (s. 251)

Lings asavärld rymmer skräckeffekter som snarast för den moderne läsarens tankar till modern actionfilm:

Snart golfvet i gästfyllda salen blev blodigt.
Förgrymmad sig AsaThor uppreste nu,
mot hånfulle Harbard, och klöf itu
hans pladdrande käft, så att hakan den hängde
mot bröstet, och tungan ur svalget sig trängde,
med dallrande fart, liksom tala den sökt,
och anletet grinade. AsaThor slängde
föraktligt den hånfulles lik genom dörrn. (s. 252 f.)

ty AsaThor klöf hennes nacke, i hast,
att hjernan, likt snöglopp, sig spridde kring sanden,
och blod sprang ur bålen, likt hoppessad våg. (s. 296)

Även med en ganska yttlig kunskap om den svenska romantikens ledande opinionsbildare borde litteraturforskarna ha haft klart för sig att ett diktverk med inslag som

dessa knappast kunde falla den veke Atterbom, classicisten Hammarsköld eller den prudentlige Palmblad på läppen.

Asarne innehåller dock andra melodramatiska element än raffel och skräck. Erotiska pikanterier har en ingalunda oväsentlig position i framställningen, och här spelar voyeuristiska inslag en framträdande roll. Den från exempelvis Tassos *Gierusalemme liberata* (1581) och Creutz' *Atis och Camilla* (1761) kända badscenen finns här (s. 156 ff.), liksom en sekvens där den unge krigaren Beldegg överraskar den nakna prinsessan Nanna (s. 233 ff.), en suggestiv scen, där kärleksgudinnan Freja förför, sover och bortför korparna Hugin och Munin (s. 392 f.), och upprepade funderingar kring bröllopsnätter (s. 190, 232 f., 242–245, 442 f., 533 ff.). Beskrivningarna av hjältinnorna utformas vanligtvis ungefär som följer:

Kring kupiga länderna, smidig och mjuk,
föll skarlakansgördeln, och trofast till kroppen
höll yllene koftan, som afundsjuk,
lik fjuniga bladen kring rosenknoppen,
sig lagt öfver barmen. (s. 280)⁹⁷

det vill säga är uppbyggda som ett insinuant samspel mellan kropp och kläder. Det är dessa erotiska inslag hos Ling som fick forskare som Böök och Wallén att fullständigt tappa konceptet och inskrida som moralens väktare. Böök kunde eller ville inte tala klarspråk, utan nöjde sig med svepande påståenden: ”Vad som fattades Ling som förkunnare av ett nordiskt hjälteideal var moraliskt sinne; han var allt annat än nogräknad och krävande.”⁹⁸ Böök torde ha varit inspirationen för Walléns funderingar kring dessa inslag hos Ling, som han ansåg kännetecknas av ”beräknande lystenhet” och ”slapp sinnlighet”.⁹⁹ Wallén menade vidare att Ling var ”osmaklig i sin beräknande och ohöljda lystenhet”.¹⁰⁰ Att detta ämne låg Wallén varmt om hjärtat visas av att han i ett senare arbete återkom till det: ”Det skall villigt medgivas, att icke alla Lings kvinnogestalter äro lika genomskinligt klädda, men såsom allmänt omdöme kan man hävda, att de nordiska myternas rigorösa och kyliga atmosfär och de lingska hjältinnornas dräkter icke passa riktigt samman. Det är därför som man med moralisk tillfredsställelse noterar den hyfagra Hejdis yllekofta.”¹⁰¹ Elsa Norberg menar i samband med diskussionen av *Asarne* att Ling lockats att ”– helt i strid med sina litterära intentioner – ge fritt spelrum åt sin naiva sensualism”, vilket visar att även hon var desorienterad inför Lings erotiska skildringar.¹⁰² Böök, Wallén och Norberg har noterat Lings grepp, men inte förstått vad det syftar till. Det är möjligt att insikten om motiveringen till införandet av dessa populärlitterära inslag inte hade påverkat litteraturhistorikerna till en mera förståelsefull hållning.

För att åter anknyta till Lénströms kritik av sentimentala inslag i *Asarne*, får man konstatera att den är otydlig, men att en genomläsning av Lings epos visar att det recensenten angrep i själva verket var förekomsten av olycklig kärlek i *Asarne*, som han ansåg vara anakronistisk: ”ett hjeltetidehvarf [...] pjunkar [ej] med sentimental kärlek”.¹⁰³ Det är påfallande att skildringen av kärlek i *Asarne* är koncentrerad på olycklig kärlek, såväl obesvarad som sådan som slutar tragiskt (exempelvis med den ena partens plötsliga död). Detta är ett standardgrepp inom populärlitteraturen, ofta avsett att stimulera läsarnas tårkanaler (den svenska höjdpunkten torde härvidlag vara de olika skönlitterära bearbetningarna av Sixten Sparres och Elvira Madigans sorgliga kärlekshistoria 1889).

Redan alternativtiteln på den till Tegnér dedicerade *Tirfing eller Dödssvärdet* (1836) har en löftesrik klang för den som söker melodramatisk litteratur. I inledningen till tidskriftsversionen av eposet förtydligade Ling: ”Tirfing var namnet på ett svärd, som Asia-Odens sonson först egde. Det var mycket ryktbart; det kostade alltid sin egare lifvet, och när det blottades, gällde det alltid en mans bane.”¹⁰⁴ Här skall citeras ett par ställen för att belägga förekomsten av melodramatiska inslag. Först jätten Starkodds entré i slutet av andra sången:

då öppnades dörren på gnisslande hakar,
och in kom en skepnad, ej olik den döde,
som jagats af hämnaren opp ur sin grift.
De nedbrände blossen, likt döende drakar,
mot vålnaden blickade röda som blod;
men denne så tyst som en dimma stod.
Den lättskrämda Bera nu upphof ett skri;
och upp stod hvar kämpe att rustningen taga.¹⁰⁵

I slutet av fjärde sången rövar skurken Angantyr till sig Tirfing av Bjartmar och hans dotter Svafva:

Hon [Svafva] dödssvärdet tagit i händerna späda;
de berserkar skria och vildt sig gläda
deråt. Men Angantyr dödssvärdet tar:
fast odraget än, han väldigt det svänger;
en giftdunst ur slidan då tränger.
och se, en vind genom salen nu far,
och brasan och stickblossen släckas!
men se ur Tirfing der hviftar en flamma,
och fram går en vålnad utur densamma,
så hög och förfärlig, att alla förskräckas!

VÅLNADEN.
 ”Tirfings ätt är ej god;
 räds att det handa!
 Mord är dess anda,
 gift är dess blod,
 qval är dess egg,
 hämd är dess blick.
 [...]”¹⁰⁶

Mot bakgrund av författarens tendens att krydda sina texter med populärlitterära inslag måste man säga att Svenska Akademiens positiva hållning mot Lings tyder på vidsynthet.¹⁰⁷ Formuleringen i hans ”Inträdes-Tal hållet i Svenska Akademien Den 27 Juni 1835”, då han påpekade att han ”vid flera tillfällen sjelf varit en verklig ultra i stilistiskt barbari, jag, som icke sällan, likt en Vandal, sönderslitit den sköna slöjan på konstens gudastod”, ägde giltighet även härvidlag.¹⁰⁸ Olle Holmberg får i sammanhanget vanvördigt liknas vid en blind höna som trots allt fann ett korn, då han skrev: ”Då han togs in i Svenska Akademien var det knappast på vanligt banalt sätt på *grund* av utan snarare i *trots* av sitt författarskap.”¹⁰⁹ Detta kan sägas vara sant, men inte så som Holmberg maliciöst tänkte sig.

Lings misstag i förhållande till läsarna var förmodligen att han satte sig mellan två stolar. Han valde att gestalta i verseposets form i stället för på prosa (som exempelvis generationskamraterna Walter Scott och B. S. Ingemann, som skördade stora framgångar som författare av populära historiska äventyrsromaner) och då kunde hans texter inte attrahera en masspublik. Det är troligt att Lings val av antikvastilen i *Asarne* och *Tirfing* ytterligare diskvalificerade honom såsom populär författare.¹¹⁰ Genom de populärlitterära inslag som riktade sig till masspubliken (såsom det höga tempot, den asketiska personskildringen, betoningen på intrig, och frekvensen av melodramatiska element) kunde hans texter inte tilltala tongivande kulturella kretsar.

*

Vanligt i tidigare framställningar är också att läsaren ges intrycket att Lings hjältar alltid ”ryter”. Ursprunget till denna föreställning tycks vara en passage i Palmblads recension av *Gylfe* i *Swensk Literatur-Tidning* 1815:

Allraminst hjelpes Gylfes krigsära dermed, att Skalden oupphörligen låter honom ryta; och det med den framgång, att elfwen wid dånet sin isboja bröt (2:a S. v. 515), fastän tywärr inga Jotar skrämmas deraf; men beklagligtwis ryta ej blott Gylfe och hans Hofkämpar, ej blott Jotar, troll och Gudar, utan äfwen Gudinnorna, ja Aura

sjelf, den älskande bruden: med ett ord allt, hwad lif och anda har, uttrycker här med rytande, i stället för wanligt tal, sina känslor och tankar.¹¹¹

I Palmblads artikel om Ling för *Biografiskt lexikon* 1842 förekommer en variant på påståendet: ”Så tala Gylfe och hans män sällan, utan ryta. Denna anmärkning, som redan gjordes i Sv. Lit. Tidning, förtröt högeligen skalden; men, då Asarne framträdde, finner man att den likväl på honom gjort verkan.”¹¹² Man noterar att Palmblad suggererar en utvecklingskurva hos Ling i denna fråga, d. v. s. att hans kritik skall ha burit frukt. Gustaf Ljunggren skriver om ”det evinnerliga rytandet” i *Gylfe* och tillfogar förklarande: ”ty Lings både Gudar och hjeltar ’ryta’ oftare än de talar”.¹¹³ Böök ger en mer nyanserad bild: ”Utom benägenheten att ryta ha Lings hjältar ett annat särmärke, nämligen lusten att gråta.”¹¹⁴ Som exempel anför han Gylfe: ”Den tappre Gylfe gråter och glammar om vartannat, och dessemellan ryter han fram förfärliga hotelser mot Ryssland”.¹¹⁵ Schück noterar lakoniskt att ”Gylfe ’ryter’ väl ’som fjällstormen vild’”.¹¹⁶ Erik Wallén går längre än någon föregångare när det gäller att exploatera ämnet: han är den förste som framställer rytandet såsom konstitutivt för hjältarna i hela Lings produktion. Väl närmast som en extrapolering av Böök heter det: ”Lings hjältar ryta och klaga omväxlande”.¹¹⁷ Något senare sker en reträtt och han överträffar Palmblads försök 1842 att nyansera beskrivningen av ”rytandets” förekomst:

Det är egentligen först med Gylfe av år 1810 som Ling på allvar låter sina hjältar fresta sina vokala resurser, och två år senare är i den nya Gylfe maximum av detta slags hybris nådd. Varnad av en hårdhänt kritik började Ling hädanefter humanisera sitt hjälteideal. Redan i 1814 års Gylfeversion är tonen en nyans lägre [...]”¹¹⁸

Torsten Ljunggren hävdar att ”ryta” ”som bekant” är ett ”favoritord” i eposet.¹¹⁹ Missuppfattningen om det generella ”rytandet” i *Gylfe* har så småningom fått omfatta hela Lings *œuvre*. I denna form har myten fått spridning exempelvis i Lénströms recension av *Asarne*: ”Så små Asarne äro [...], så ryta de likväl, när de skola tala, alldeles som jättarne”, i Theodor Hasselqvists doktorsavhandling, där han nämner ”Lings rytande Asar”, i Olle Strandbergs och Bengt Åhléns välkända antologi *Pegas på villovägar* (1943): ”Per Henrik Lings asar röto” och i Olle Holmbergs leopoldmonografi (”den rytande fåktmästaren i Lund”, ”Ling med hans Bardengebrüll”).¹²⁰ Som synes är framställningarna inte överens om vilka det är som vrålar: Gylfe, hans män, Aura, jotar, troll, gudar och gudinnor, d. v. s. ”allt, hwad lif och anda har” (Palmblad 1815), Gylfe och hans män (Palmblad 1842, Wallén), Gylfe (Schück), asar och män i *Gylfe* (Gustaf Ljunggren), asar och jättar i *Asarne* (Lénström), alla män i Lings produktion (åter Wallén), alla hjältar där (Böök), alla asar där (Hasselqvist,

Strandberg/Åhlén) eller Ling själv (Holmberg).¹²¹ Även om det ena ej alltid med nödvändighet utesluter det andra, måste det sägas att de olika utsagorna ställda mot varandra verkar förvirrande. Hur ligger det då till? Vilka är det som vrålar? I tur och ordning följande figurer i *Gylfe*: Dan, Nore, Jotuna-Drotten, Gylfe, Jarlen och Blot-Sven, och i *Asarne* jätten Harbard och några havstroll.

En kvantitativ analys ger vid handen att det 1810 förekommer fem avledningar av verbet ”ryta” på *Gylfes* knappt fyra sidor, vilket möjligen kan anses iögonenfallande, men ingalunda är inkongruent med innehållets krigiska tendens. 1812 förekommer ”rytande” endast på s. 30–35, 48 och 110, d. v. s. normalfrekvent (på åtta sidor av 112). 1814 har texten expanderats, men man återfinner de här relevanta formuleringarna från 1812 (s. 38, 42, 44, 58, 129).¹²² Det blir således svårt att hålla med Torsten Ljunggren om att ”ryta” skulle vara ett ”favoritord” i eposet. Det måste fastslås att ingen av de elva citerade källorna givit en rättvis beskrivning av förekomsten av vrålande i *Gylfe*, främst beroende på att ingen utom Wallén tagit hänsyn till att denna titel i själva verket är gemensam för tre sinsemellan olika verk.¹²³ Wallén å sin sida ger en felaktig beskrivning av rytandefrekvensen i de tre versionerna.

Det är värt att notera att Ling i en *Gylfe*-parodi skriven för sällskapet Par Bricole genom användandet av det här diskuterade verbet raljerade över Palmblads recension: ”Det här är förbannade ruskigt, han röt, / Sig derpå i bombasins kappan han snöt.”¹²⁴ Även i en *Gylfe*-parodi av Hammarsköld användes verbet i beskrivningen av Auka Thor, vilken anfäller Olympens gudar ”rytande som alla Norrlands hungriga wargar tillsammanstagne”.¹²⁵

Det är rimligt att antaga att hela intresset för fenomenet (som alltså är en konstruktion) uppstått som en analogi till tendensen att se Ling, hans verk och hans hjältar såsom bombastiska: självklart skall då hans hjältar även ”ryta”. Återigen är det Palmblad 1815 som är källan till tankefigurerna, såväl när det gäller ’vrålande-frågan’ som författaren, verken och hjältarna som bespeglingar av varandra: ”Hr L. är äfwen i Poesien en stor athlet”.¹²⁶ Man accepterar Palmblads amsaga om ”rytandets” betydelse och förekomst i *Gylfe*, men missar de iögonenfallande 92 ”mord” med avledningar i *Asarne*, som faktiskt är av betydelse, eftersom varken Lénström, Atterbom eller Palmblad skrivit något härom. Detta vittnar åter om litteraturhistorikernas bristande förtrogenhet med Lings verk som resulterat i en arbetsmetod, där man traderar lösa och irrelevanta påståenden i stället för att taga reda på fakta.

Lings ”gotomani”

Ett av dragen i Lings historiografi är ”den hopkrympta bild af halft gotoman eller af torr gymnastikreglements författare, hvarunder han stundom har skymtat i en

senare tradition".¹²⁷ En av dem som bidragit till denna bild är Rudolf Hjärne, som talar om författarens "öfverdrifna uppskattning af de hedniska förfädrens storhet".¹²⁸ Adolph Burnett Benson kallar honom för "a Goth of the most extreme type".¹²⁹ Henrik Schück finner det förenligt med sin roll som renommerad forskare att hävda att "det karakteristiska för honom såsom författare och människa var den oböjliga envetenhet, med vilken han höll på de – ej vidare många – idéer, som han en gång fått i sitt huvud. En av dem var hans goicism."¹³⁰ Schück menar att det var "Lings gotomani" som föranledde Tegnér att 1825 skriva *Frithiofs saga* och talar även om Lings "götiska kolartro".¹³¹ Erik Wallén är koncis: "Hans goicism urartade till gotomani".¹³² Jan Lindroth menar att Ling "Livet ut fixerades [...] vid de gamla göternas tid av kraftutveckling o manndygder" och att han "hamnade i alltmer isolerade positioner både som göt o som kroppsövningsprofet".¹³³

Först ett par termdefinitioner. Med "götisk/göticistisk" brukar man avse kulturyttringar som står i ett positivt samband med det fornnordiska, det senare visserligen ett vagt begrepp, men i stort sett omfattande vikingatiden och dess kultur, normalt under den förkristna tiden. Med "gotomani" brukar man avse en överdriven uppskattning av eller fixering vid det fornnordiska. Även den ytligaste bekantskap med Lings verk visar att han ingalunda föraktade icke-götiska ämnen. Av hans fullbordade dramer behandlar sex götiska och fyra icke-götiska ämnen.¹³⁴ De sex götiska ställer genomgående asatron i kontrast mot kristendomen och visar den sistnämndas seger. *Asarne* slutar med kristendomens intåg i Norden ("Trettionde Sången", s. 676–689).

Av något skäl har 1800-talsgöticismen i svensk konst- och litteraturhistorisk forskning kommit att betraktas som komisk. Grandien tar till den gängse gymnastikmetaforiken när han i detta sammanhang talar om Lings "mytologiska akrobatik".¹³⁵ I sin presentation av Götiska Förbundet i *Den svenska litteraturen* ger Lönnroth Jacob Adlerbeth (1785–1844) epitetet "hedersknyffel", Leonhard Fredrik Rääf (1786–1872) "spränglård kuf" och Ling "dundergöt".¹³⁶ Eva-Lena Bengtsson skriver raljerande: "Ling hörde till det 1811 grundade Götiska Förbundet, där skalder, språkforskare, historiker och allsköns fornentusiaster samlades för att dricka mjöd men också för att utbyta en och annan tanke".¹³⁷

Det moderna verk som mest energiskt ägnats göticismen är första delen av Jöran Mjöberg *Drömmen om sagatiden* (1967), en av de mera häpnadsväckande skrifterna i den moderna svenska litteraturhistoriska traditionen. Grundmetoden är att författaren gör en detaljerad genomgång av göticitiska verk för att sedan pröva dem mot det man idag vet om den historiska period som behandlas i dessa 150–250 år gamla verk. Mjöberg kommer fram till att beskrivningarna i skönlitteraturen från mitten av 1700-talet till mitten av 1800-talet är bristfälliga ur etnologisk, historisk, kultur-

och språkhistorisk synvinkel. Som utanförstående undrar man hur det skulle kunna vara annorlunda, med hänsyn tagen till de kunskaper man vid den tiden besatt om ämnet. Poängen med Mjöbergs arbete är således gåtfull och undersökningen måste sägas bygga på ett anakronistiskt sätt att närma sig stoffet.

Föga förvånande får Ling inga höga betyg av magister Mjöberg:

Särskilt vårdslöst handskas Pehr Henrik Ling med det historiska underlaget. Hans dikt [!] *Asarne* förläggs till första århundradet före Kristi födelse, men icke förty hämtas den kulturhistoriska accessoaren från alla upptränkliga epoker ända fram till renässansen. Ofta röjer sig Lings osäkerhet genom ungefärligheten i ordvalet, t. ex. när han låter Gefion i *Asarne* dra på sig ”en forntida sierskebonad”. I olika sammanhang talas om vikingar, men på andra håll överraskas läsaren av att med författaren som ciceron komma fram till tornförsedda klippborgar och konfronteras med krigare som är skrudade i hjälmar med ”blodfärgad buske” eller i gyllene ringbrynjor och som brukar det medeltida armborstet som vapen.¹³⁸

I språkligt avseende är troligen Ling den störste syndaren. I *Asarne* sätter han t. ex. maskulin ändelse på ett feminint ord: ”ungermö”, och i *Agne* bildar han konstruktionen ”rödan guld”, där adjektivet trots sitt neutrala huvudord erhållit en maskulin ackusativändelse.¹³⁹

Direkt framstående i den tvivelaktiga konsten att blanda samman sagastil och balladstil är i Sverige Pehr Henrik Ling, vars kulturhistoriska miljö så ofta företer oäkta drag.¹⁴⁰

Mera detaljerad än Atterbom är Ling, vars arkeologiska vårdslöshet är notorisk.¹⁴¹

Det är inga små krav Mjöberg ställer på de av honom undersökta författarna. Lings just citerade ”arkeologiska vårdslöshet” exemplifieras med att en staty av Tor i den inledande scenanvisningen till *Agne* sägs vara av sten, medan Mjöberg vet förtälja att de nordiska gudabilderna ”förmodligen i verkligheten nästan alltid varit av trä”.¹⁴² Om det nu ”förmodligen” och ”nästan alltid” är så, kanske Ling faktiskt har rätt. Hur som helst: har det någon som helst relevans i sammanhanget? Vad är poängen med en genomgång som den i *Drömmen om sagatiden*, där diskrepanser mellan dikt och verklighet läggs upphovsmännen till last?¹⁴³ Var romantikerna realist? Bör man inte som Aristoteles göra en distinktion mellan det sannolika och det sanna? Att undersöka förhållandet mellan historicerande skönlitteratur å ena sidan och 1700- och 1800-talens respektive vår tids arkeologiska och kulturhistoriska kunskaper å den andra är givetvis ett meningsfullt forskningsområde, men när de vunna insikterna används för att begabba författare har man lämnat vetenskapen för att

ägna sig åt recensionsverksamhet. Om 1200-talets skolastiker sökte förena tro och vetande, får den forskartradition Mjöberg företräder sägas arbeta på att förena tyckande och vetande.

Liknande tongångar kan man redan registrera hos exempelvis Schück: ”Ling försöker verkligen att giva sitt stycke [*Agne*] en fornnordisk tidsfärg, och i förhållande till Leopolds Oden var ju detta en romantisk nyhet. Å den andra sidan måste dock erkännas, att han mycket ofullkomligt lyckats. Den yttre fornnordiska apparaten är högst fantastisk och torde knappt godkännas av någon filolog, och karaktärerna äro mera crébillonska än fornnordiska.”¹⁴⁴

Även Mjöberg finner göticismen komisk och ger prov på sin förmåga att leverera gymnastikmetaforik. När ättestupan i slutet av *Asarnes* femtonde sång nämns, avrundas framställningen med följande formulering:

I Lings rättframma skildring, som främmande för allt konstnärligt raffinemang ilar fram på sina schwungiga jamber och anapester, verkar det som skulle de demonstrera ett trampolin hopp på en sommarsimskola[.]¹⁴⁵

Över huvud taget kan Mjöbergs text ses som exempel på en vanligt förekommande typ av kulturhistoriska framställningar som präglas av en primitiv uppfattning av historikerns roll, där denne reduceras till oempatisk recensent av äldre verk. Vad som ur vetenskaplig synvinkel skiljer detta slags ’forskning’ från vad man skulle kunna framlocka ur ’mannen på gatan’ eller en recensent är oklart.¹⁴⁶ Strategien att skratta åt avlidna upphovsmän och deras verk i stället för med dem är tvivelaktig. Det tycks som om man inom denna forskningstradition inbillar sig att en text blir vetenskapligare av att man intar en oimponerad, för att inte säga skeptisk, och raljerande attityd gentemot forskningsobjektet.

För att nu återgå till Ling, framskymtar redan flerstädes i den sannolikt inflytelserikaste texten om honom, Atterboms akademiinträdestal 1840, gotomani-tanken.

Det enda ämne, hvaröfver han, äfven i det förtroligaste umgänge, aldrig tillät någon afprutning i vördnad och än mindre något gyckel, var Asa-Gudarne. Deras förklarade kämpe var han, i hvarje hänsyn och ögonblick, oinskränkt; blotta föreställningen, att någon möjligtvis kunde finna vissa af deras *namn* (t. ex. namnet Snotra) löjliga, kunde bringa honom i raseri.¹⁴⁷

Redan 1814 hade Atterbom skrivit till Afzelius och klagat över Lings ensidiga ”Skythism”.¹⁴⁸ Hammarsköld nämnde ”hvilken förvriden ensidighet” Ling ådagalade vid behandlingen av sina meningsmotståndare vid sina föreläsningar om den nordiska mytologien 1814–17.¹⁴⁹ Det finns således skäl att förvånas över Westerblad,

då han skriver: ”Det stereotypa, götiskt-doktrinära väsen, med hvilket en senare tradition har utrustat Ling, söker man förgäfvets hos honom i samtida skildringar.”¹⁵⁰ Visst finns det där, det är lönlöst att förneka, även om det är påfallande att det exempelvis saknas i Almqvists berömda framställningar av Lings liv och gärning. Frågan är blott hur man skall värdera dess förekomst respektive frånvaro. Varför ville Atterbom göra Ling till gotoman när han faktiskt inte var det? 1814 befann sig Ling och Atterbom i början av sina författarkarriärer, och det finns således inget skäl att draga några större växlar på den enes ord om den andre. Alf Grandien ger fler skäl: ”[...] Atterbom själf var vid denna tid nedstämd och dyster. Hans hälsa hade varit dålig och han vantrifdes i Sverige. Detta var nog en af anledningarna till hans häftiga ord mot Ling.”¹⁵¹ Av brevväxlingen mellan Atterbom och Beskow kan man se att författandet 1839–40 av talet över föregångaren kostade den nyinvalde akademiledamoten åtskillig möda och att Beskow gjorde vad han kunde för att fjärrdirigera processen.¹⁵² När det blev tal om att ge ut Lings *Samlade Arbeten* sökte Beskow förmå Atterbom att skriva förordet.¹⁵³ Någon reaktion från Atterbom finns ej bevarad, och sannolikt var Beskow ej helt missnöjd därmed. Nu fick han tillfälle att skriva om Ling så som han ansåg det borde göras, det vill säga i positivare anda. I sitt förord till Lings *SA* 1859 var han den förste som opponerade sig mot delar av Atterboms historieskrivning, bland annat i gotomanifrågan. Han fäste i uttrycklig polemik mot den fyra år tidigare avlidne Atterbom uppmärksamheten på Lings förord till *Eddornas SinnebildsLära*, där det står:

Det har aldrig varit min tanka, att de Nordiska Mytherna kunde göras allmänt gällande i vår werldsdel, eller uttränga Sydländska Mytherna. De kunna det likaså litet, som deßa förmått uttränga de Asiatiske ur deras födelsebygd. Jag har endast påstått, att Nordmytherne äro ursprungligen införlifwade med med vårt eget skaldspråk; att det är otillbörligt utdömma dem wid sådana ämnen, som uteslutande tillhöra vår Nord; att man bör känna deßa Myther, för att känna vår historia; och att man bör lära känna denna, för att rätt älska sitt land. [...] Jag wet, att swärmaren ser för mycket och twifflaren för litet; jag will akta mig för deßa båda ytterligheter.¹⁵⁴

Icke desto mindre anar man en återklang av Atterbom när Beskow längre fram skriver att Ling vid angrepp mot sina skrifter ”ansåg anfallet lika mycket gälla Asa-Gudarne (hvilket ock var händelsen), som honom själf, och det var ofta mer harmen öfver den vanhelgade läran, än dess klandrade tolk, som bragte hans blod i svallning”.¹⁵⁵ Geijer ger dock ett av honom själf bevitnat exempel på hur Ling tog avstånd från gotomani, när han stötte på den. Pehr Tham af Dagsnäs (1737–1820), Thomas Thorilds välgörare, hade blivit invald i Götiska Förbundet.

Den gamle, vördade antiqvariske mæcenaten lät oss genast förstå, huru det egentligen förhöll sig med rikets antiqviteter, hvilkas förnämsta minnesmärken skulle befinnas vid och omkring hans eget gods Dagsnäs i Vestergötland. Det tycktes som till och med sjelfva asken Ygdrasil der skulle hafva stått. Nu räckte ej Lings tålmod längre till. ”Den står väl i helvete heller!” utropade han och gick ur salen.¹⁵⁶

Att gotomanstämpeln saknas i Almqvists framställningar torde kunna förklaras av en värdegemenskap beträffande de götiska ämnena mellan honom och Ling.

Ruben G:son Berg har ur en onämnd gömma framdragit en tidigare okänd, humoristisk dikt av Ling, skriven för sällskapet Par Bricole, sannolikt 1815 eller 1816.¹⁵⁷ Den visar att Ling, tvärtemot vad exempelvis Atterbom påstod, mycket väl kunde raljera med det fornnordiska. Föga förvånande när det gäller ett verk för en bellmanminnesvärdande församling som Par Bricole, är anslutningen till Nordens Anacreon påfallande. Kung Fjolner visar sig i dikten vara helt förskrivnen till mjödet, och hans saga är all när han i högberusat tillstånd kastar sig utför ättestupan rätt ned i havet, därför att dryckeshornet synes honom för litet för att kunna tillfredsställa hans behov. ”På botten der ligger än konungen qvar, / och klunkar och dricker, och det alla dar. / Derför än i dag man det ordspråk plär säga: / I botten man sonlyckan alltid får äga.” Därpå raljerar Ling över konungarna Vanland, Dag, Bröt-Anund, Ingjald Illråda, Ring, Erik Väderhatt och Erik den helige.

För att exemplifiera Lings mångsidighet när det gäller ämnen kan förutom hänvisning till hans tryckta verk anföras att hans intresse för orientalisk mytologi var så djupgående att han bland annat översatte några av den engelske orientlisten William Jones' (1746–94) engelskspåkiga översättningar av fornindiska skrifter, i Lings versioner kallade *Manus föreskrifter* och *Gayatri eller Den heligaste versen af Veda*, och av den tyske filosofen och teologen Johann Friedrich Kleukers (1749–1827) tyska översättningar av de fornpersiska verk, som hos Ling kallas *Utdrag ur Zend Avesta. Bön till Ormuzd och Bahman* och *Zoroasters Lag-Bön*, förutom ytterligare tre persiska böner.¹⁵⁸

Sammanfattningsvis är det efter att ha tagit del av Lings verk och andra relevanta källor svårt att ta gotomantankefiguren på allvar. Almqvists formulering ”klarsinnig entusiasm” torde på ett rimligt sätt beskriva Lings hållning. Ling var övertygad götist, men han var för mångsidig och klarsynt för att fastna i ”ytterligheter”.

Lings inflytande på konsten

Ett återkommande ämne för handböckerna är förhållandet mellan bildkonsten och Lings göticism. Vi skall börja med en kort rekapitulation.

Med den stora omfattning, som han i allt gaf åt sina sträfvanden, ville han äfven uppstå såsom reformator af den bildande konsten i fäderneslandet. Det sammanhängde med hans gymnastiska idéer och hans stora kännedom af människokroppen i alla dess lägen och ställningar. En af hans älsklingsstankar var en ny, på naturen grundad konst, med ämnen hemtade ur nordiska mytologien, och såsom hans egen poesi nordisk och fosterländsk. [...] Han umgicks med artister. Han gjorde proselyter. En ny bana började utstakas för konsten, och ett och annat försök på densamma skedde.¹⁵⁹

1814–17 höll Ling på uppmaning av Sällskapet för konststudium en föreläsningsserie om den nordiska mytologien och dess användbarhet inom bildkonsten. Hösten 1817 föredrog Geijer i Götiska Förbundet några ”Betraktelser i afseende på de nordiska myternas användande i skön konst” (sedermera publicerade i *Idunas* sjunde häfte 1818), där han på oklara grunder förklarade att fornnordiska ämnen var direkt olämpliga för användande inom litteraturen och bildkonsten.¹⁶⁰ (18 år senare fann sig Carl Julius Lénström vid genomläsningen av *Asarne* föranlåten att gå till direkt motangrepp mot Geijer i ”Försök till Försvar för de Forn-Nordiska Mythernas användbarhet i Skön Konst. (Inledning till en Kritik öfver LINGS hjel-tedikt: *A s a r n e*).”)¹⁶¹ Geijers föredrag/uppsats provocerade fram Lings utträde ur Götiska Förbundet med den mellan fyra ögon lämnade motiveringen: ”Skulle min herre t. ex. vilja förblifva medlem af en kristlig församling, om någon der uppstode och med allmänt bifall förnekade vår herre Kristus?”¹⁶² Beskow nämner att ”Det allmänna omdömet instämde med Geijer”, vilket blivit den gängse beskrivningen inom litteraturhistorien, exempelvis i Bernhard Meijers *Svenskt litteratur-lexikon* (1886), där det hävdas: ”efter 1817, då Geijer bevisat de nordiska myternas oanvändbarhet i skön konst, kom han att genom sina ytterligheter stå alldeles ensam”.¹⁶³ Detta är emellertid ingalunda med sanningen överensstämmande, då exempelvis Lorenzo Hammarsköld 1819 och 1823 trädde fram till Lings försvar, och Almqvist och Tegnér delade hans ståndpunkt.¹⁶⁴ Wallén, Grandien och Lönnroth drar dock slutsatsen att det var Geijers linje som segrade.¹⁶⁵ Elsa Norberg är försiktigare och nämner att Ling ”Genom sina personliga förbindelser med utövande konstnärer, bl. a. bildhuggaren B. E. Fogelberg,” kom ”att ge impulser av värde även på det estetiska området. Det är ett känt faktum, att Ling bidrog till att rikta uppmärksamheten på det gymnastiska rörelseschemats betydelse för figurframställning”.¹⁶⁶ Detta var redan Beskows inställning: han nämner förutom Bengt Erland Fogelberg (1786–1854), Pehr Berggren (1792–1848), Johan von Breda (1788–1835), Carl Johan Fahlcrantz (1774–1861), Hjalmar Mörner (1794–1837), Carl Gustaf Qvarnström (1810–67), Johan Salmson (1798–1859), Johan Gustaf Sandberg (1782–1854) och Carl Wahlbom (1810–58) bland de konstnärer som var direkt influerade av Ling.¹⁶⁷ Westerblad 1904 ville dock begränsa Lings betydelse i sammanhanget: ”Fogelbergs

med flera konstnärers af Ling inspirerade, fornnordiska försök i marmor och i färg lockade icke till vidare efterföljd; Wahlboms handteckningar till *Asarne* ligga gömda och glömda.¹⁶⁸ Westerblad 1916 reviderar sin uppfattning från 1904 och citerar ett brev från J. Adlerbeth till Tegnér 1815 och J. G. Sandberg till B. E. Fogelberg 1831 och 1839 för att belägga Lings inflytande på dåtidens svenska konstnärer, och nämner vidare Märten Eskil Wingses (1825–96) målningar från 1860- och 1870-talen och Theodor Lundberg (1852–1926) för att påvisa hans fortsatta betydelse.¹⁶⁹ Mjöberg tillför Jacob Lilljedahl (1788–1861), Emanuel Limnell (1766–1861), Alexander Malmqvist (1796–1854) och Frans Suell (1795–1829).¹⁷⁰ Till listan av namnkunniga svenska målare som inspirerats av Ling bör Nils Blommér (1816–53), Hugo Hamilton d. ä. (1802–71), Johan Holmbergsson (1804–35) och August Malmström (1829–1901) läggas. Jakob Christensson nämner kronprins Oscar, som ”egenhändigt ritade interiörer till det götiska rummet” på Stockholms slott.¹⁷¹ Bernhard Elis Malmström menade 1839 att Geijer, Tegnér och Ling ”woro i sanning [...] i stånd att bibringa nationen ett begrepp om den Nordiska mythens poetiska värde och deß användbarhet i skön konst”.¹⁷² Beskow påpekade 1859 att ”När de fria konsternas akademi uppger till täflan ämnen ur den Götiska mytologien, hvilket nu ej sällan inträffar, hemta de unga konstnärerna ingifvelser ur Asabardens dikter mer, än måhända ur någon annan skalds”.¹⁷³ Grandien framhäver att fornminnesforskaren Gunnar Olof Hyltén-Cavallius (1818–89) ”placerade sig direkt i Lings efterföljd när han i [Konstnär]gillet höll eldande föredrag om de nordiska myternas användbarhet i skön konst”, och skriver om professorn vid Konstakademien Carl Curman (1833–1913): ”I hans bokhylla stod Lings *Asarne* och Afzelius Svenska folkets sagohäfder sida vid sida med Horatius, Vergilius och Xenofon.”¹⁷⁴ Tomas Björk nämner att även läraren vid Konstakademien August Sohlman (1824–74) i sina föreläsningar i Konstnärsgillet ”propagerade för de fornnordiska ämnenas användande i konsten”.¹⁷⁵ I de litteraturhistoriska översiktsverken är det endast Ingemar Algulin som utan omsvep skriver att ”romantikens nygötiska rörelse [skulle] spela en viss roll som kulturellt allmängods i cirka hundra år framåt och sätta en viss stämpel på många av kulturlivets områden. [...] För konstens vidkommande får den götiska rörelsen omedelbar betydelse.”¹⁷⁶

Avslutningsvis kan konstateras att Geijer själv i efterhand gav Ling rätt, dels i ett brev 12.7.1818 till Atterbom, skrivet i samband med en av Götiska Förbundet organiserad utställning med göticistisk konst,¹⁷⁷ dels i en senare tillagd fotnot till ”Betraktelser i afseende på de nordiska myternas användande i skön konst”, där han urskuldande säger att hans betraktelser ”blefvo föranledda genom en okänd konstälskares uppgift af ämnen ur de nordiska myterna till våra konstnärers täflan [1818].¹⁷⁸ Med tillfredsställelse har författaren sedermera förnummit det lifliga in-

trasse, hvarmed denna uppgift blifvit omfattad, och de lyckliga försök den framkallat. Om dessa ej kommit honom att ändra sin öfvertygelse om den nordiska hjeltesagans företråde för mytologien, ensamt tagen, i fråga om bildande konst, så är likväl konstens riktning på det egna och fosterländska i hvad afseende som helst glädjefull; och författaren skall ej heller ha det minsta emot att se sina *meningar* i verk och ger-ning vederlagda”,¹⁷⁹ och dels i ”Berättelse om Götiska Förbundets stiftelse och verksamhet” (1845): ”Den liflighet, hvarmed flera af våra konstnärer beträdde den nya banan af en egendomlig nordisk konst, har ej kunnat blifva densamma som i dessa första dagar; men den har, såsom alla de likartade bemödanden, med hvilka den var samtidig, ej blifvit utan varaktiga frukter.”¹⁸⁰ Att Geijer här verkligen avser Lings linje framgår tydligt av fortsättningen: ”Den, som sett Fogelbergs senare herrliga Odinsbild eller Qvarnströms nyss utförda Iduna, kan med egna ögon öfvertyga sig derom.”¹⁸¹

Beskrivningen i den tidigare forskningen av Lings betydelse för den svenska 1800-talskonsten bör – med undantag för Beskow, Westerblad, Norberg och Algulin – snarare sägas vara tillkommen enligt marginaliseringsstrategien än i sanningens tjänst.

Slutord

Varför har Ling fått spela den otacksamma rollen som ”litteraturhistorikernas strykpojke”?¹⁸² Det är inte alldeles lätt att bilda sig en uppfattning om detta, men hans försök att under tidigt 1800-tal skriva populärlitterära epos låg nog fel i tiden. På något sätt slog väl dessutom skaldens tidstypiska strategi att marknadsföra sig som ett av samtiden missförstått geni tillbaka på honom själv (om man inte skall uppfatta vissa av hans utsagor som ödmjukhetstopoi eller verklig självkritik). Här skall endast ges tre exempel. I förordet till den andra versionen av *Gylfe* (1812) hävdar han att läsaren måste ha vissa förutsättningar för att ”till någon del öfverse mina brister som författare” (s. 11). Han avslutar förordet till *Asarne* (1833) genom att beteckna sig som ”den, af sin samtid, i allt missförstådde / Författaren” (s. 3). Tre år senare citerar han *Hervorarsagan* på titelbladet till *Tirfing eller Dödssvärdet*: ”Illr er domr norna”, det vill säga: ”Bister är nornornas dom”.¹⁸³ Det torde inte vara någon övertolkning att gissa att Lings läsare och kritiker åtminstone i viss mån influerats av ingresser som dessa. Man har anledning hålla med Lindstam, som efter att ha genomläst de olika förorden till Lings verk menar: ”Han nästan ber om ursäkt för att han vågar bringa sina alster till offentligheten.”¹⁸⁴ I svår konkurrens med sina kommentatorer måste Ling till slut ges äran att ha fällt det mest kritiska omdömet om sin produktion i dess helhet. I ett brev till Geijer, daterat 6.2.1834, kallar han den ”en hel *dynghög*”.¹⁸⁵

*

”Lings diktning har ej varit något skötebarn inom svensk litteraturhistoria”, konstaterar lingforskningens nestor Carl August Westerblad litotetiskt.¹⁸⁶ Det finns emellertid tecken på att skalden inte är helt bortglömd. Forskningsprojektet ”Eddornas sinnebildslära” 1989–94, lett av Lars Lönnroth, tog sin titel från Lings 1819–20 publicerade utredning,¹⁸⁷ och nog svävade Lings ande och anda över musikdramat *Gefions sång*, som vid invigningen av Öresundsbron 1.7.2000 uruppfördes inför en festpublik med danska och svenska kungafamiljerna i spetsen och båda nationernas TV-publik.¹⁸⁸

ABSTRACT

Dag Hedman, Some Misapprehensions Concerning Pehr Henrik Ling.

The essay deals with ”the Father of Swedish Gymnastics”, Pehr Henrik Ling (1776–1839), who was also a prolific author of epics, plays and poems. Its aim is to rectify certain misconceptions about his life and letters, partly originating in Ling’s own time, and thus representing a tradition of almost 200 years.

There is a consensus, that Ling was an Herculean giant of enormous strength. Since physical strength plays an important role in his epics *Gylfe* (three versions: 1810, 1812 and 1814), *Asarne* (1816–1833), and *Tirfing eller Dödssvärdet* (Tirfing or the Sword of Death; written in 1820, printed in 1836), and Ling was the founder of Swedish Gymnastics, having written several theoretical works on gymnastics, health and fitness, it is easy to imagine how this myth has arisen. Contemporaneous sources show that Ling was small, thin and ailing all his life. The preeminence of athletic heroes must be explained in another fashion, i. e. in the light of the ”moral-medical philosophy”, according to which physical and moral strength are connected, health and virtue being each other’s companions as well as illness and vice.

Analogous to the myth of Ling’s gigantic physical appearance, one finds exaggerated images of the size of his literary output. Generally one speaks of enormous quantities, with the bulky epics as the peak. Since the appreciation of Ling has been low amongst later generations of literary historians, the sheer mass of his literary production has been used as another sign of his weakness as an author. Speaking in quantitative terms, however, Ling comes in as number 3 in his generation of Swedish authors of belles lettres (2 655 pages) after Frans Michael Franzén (1772–1847; 2 782 pages) and Carl Jonas Love Almqvist (1793–1866; exceeding 10 700 pages). Since neither Franzén nor Almqvist have been criticised for their proficiency, it seems irrelevant to chastise Ling for the same reason.

Actually, it is peculiar that critics have not pursued the idea of Ling as an author of ’masses of literature’ and thought of him in terms of an author of ’mass literature’. His *œuvre* is so clearly oriented towards the techniques and motifs of popular literature. Without doubt, his amalgamation of high and low, so typical for the Romantic movement, was too strong for

Swedish critics of the time, being more Classical-oriented in their taste, and thus shunning Ling's juicy mixture of metaphysical speculations, eroticism, and violence.

The rumor of Ling being a gothomaniac is also refuted in the essay. Only slightly more than half of his plays deal with Gothic (i. e. Old Norse) themes (six of ten plays). In all of them – as well as in the epic *Asarne* – the victory of Christianity over the Old Norse religion is treated. In his preface to *Eddornas SinnebildsLära* (The Emblems of the Eddas; 1819–1820) Ling expressly wrote that one ought to use the Old Norse myths with caution.

The handbooks have generally denied Ling and his Old Norse themes any influence on Swedish art in the 19th century. Contrary to this established view, the present essay shows that he indeed was influential, not only during his life-time, but well through the century.

NOTER

- 1 Inledningsnotisen till Wrangels ”Ling i Lund. Diktaren” i *Till Per Henrik Lings minne. Skrift vid hundraårsfesterna till firande af Lings gymnastiska lifsgärning (Lunds Universitets Årsskrift, ny följd, avd. 1, bd 9, nr 6. Lund & Leipzig, 1913) s. 65. Samma tanke uttrycks även på s. 160.*
- 2 Ett tack riktas till professor Lars Lönnroth och advokat Arthur Csathó, som läst denna uppsats i manuskript och haft värdefulla synpunkter på den.
- 3 *Den romantiska tidsåldern i svensk litteratur* (Stockholm, 1918) s. 93. Omtryckt i *Svenska litteraturens historia*, bd 2: ”Den romantiska tidsåldern. Liberalismens tidsålder” (Stockholm, 1919).
- 4 Op. cit. s. 94.
- 5 Ibid.
- 6 Elsa Norberg i den av E. N. Tigerstedt redigerade *Ny illustrerad svensk litteraturhistoria*, bd 3: ”Romantiken. Liberalismen” (Stockholm, 1967) under rubriken ”Geijer och göticismen” (s. 184). Detta är en återklang av Böök 1918: ”Bokmänniskan [Tegnér], den maktige och välfödde professorn, visste mera om hjältelynnet än den bredaxlade, spänstige fåktmästaren med sina stålmuskler och sin överlägsna florettkonst.” (s. 93)
- 7 Lars Lönnroth, ”Brages harpa – Geijer och den götiska renässansen” i Lars Lönnroth och Sven Delblanc (red.), *Den svenska litteraturen*, bd 2: ”Upplysning och romantik 1718–1830” (Stockholm, 1988) s. 267.
- 8 Jfr Carl August Westerblad, *Pehr Henrik Ling. En lefnadsteckning och några synpunkter* (Stockholm, 1904) s. 122, densammes *Ling. Hans betydelse och hans verk. En vägledande framställning* (Stockholm, 1907) s. 13 och densammes artikel om Ling i *Svenska män och kvinnor. Biografisk uppslagsbok*, bd 5 (Stockholm, 1949) s. 28 spalt 3. Adolph Ivar Arwidsson (1791–1858) beskriver Ling i ett brev såsom ”Liten, fet, står jemt med glasögon” (Gustaf Ljunggren, *Svenska vitterhetens häfder efter Gustaf III:s död*, bd 5: ”Striden emellan gamla och nya skolan 1815–1821” [Lund, 1895] s. 552). Carl Fredrik Ridderstad (1807–86) skriver att skalden såg ”ganska hopkrumpen, till och med svag” ut och ”såsom en liten hoptorkad, begrundande filosof, af nästan sjukligt slag”. ”Hans gestalt

- var mer liten, än högre, för öfrigt mager.” ("Pehr Henrik Ling" i *Regnbågen. Interiörer från olika tider. Anteckningar och minnen* [Linköping, 1882] s. 97 och 98)
- 9 Ragnar Lindstam, *Per Henrik Ling. En släkthistorisk undersökning och en kort levnadsteckning* (Nässjö, 1939) s. 90. Henrik Schück är den ende handboks författare som noterat denna sida av skaldens fysiologi: "Tyvärr fördostrades hans sista år av kroppens bräckligheter, och han tyckes hava förefallit sin omgivning äldre, än vad han verkligen var." (Henrik Schück och Karl Warburg, *Illustrerad svensk litteraturhistoria*, "Tredje, fullständigt omarbetade upplagan", bd 5: "Romantiken" [Stockholm, 1929] s. 341). Likartat hos Olle Holmberg i "Per Henrik Lings mytomani" i densammes *Gud som haver barnen kär och andra uppsatser om svensk litteratur* (Stockholm, 1939) s. 55 f. I den bevarade delen av Lings korrespondens förekommer klagomål på hälsan ganska frekvent, exempelvis i ett odaterat brev till Carl Anders Bodman [från slutet av 1817] i KB:s handskriftsavdelning (signum: Ep. L. 20a), till Carl Fredrik Dahlgren 17.2.1830 (Ep. D. 2:1), där han specifikt klagar över gikt "i hufvud, bröst och mage", till Wilhelm Fredrik Palmblad 8.1.1836 (signum: Ep. P. 3a), och till Peter Adam Wallmark (Ep. V. 4:13, brev 142), odaterat ("Lördagsafton"). Jämför även Lings *Svar på de frågor en Anmärkare i Journalen N:o 22 gjort, rörande Gymnastiska Central-Institutet* (Stockholm, 1826) s. 10.
- 10 Beskow, "Pehr Henrik Ling. Minnesteckning" (1859) s. xxxiv och xli. Minnesteckningen utgör inledningen till den av Beskow redigerade utgåvan av Lings samlade skrifter (1859–66). I ett brev till Geijer, daterat 6.2.1834, karaktäriserar Ling sig själv såsom vresig och nyckfull. (I KB:s handskriftsavdelning; signum: Autografsamlingen, brev nr 13). Brevmottagaren oidentifierad av KB. Episteln delvis återgiven – och mottagaren identifierad – i Beskow 1859; citatet återfinnes på s. xxxvii.
- 11 Citerat efter Lindstam, op. cit. s. 119.
- 12 Erich Christian Werlauff, "Bidrag til P.H. Lings Biographie" i *Frey* 1848 s. 101 (även utgiven under samma titel som särtryck i Upsala, 1848; citatet där på s. 12); Jetta Liedbeck, "Pehr Henrik Ling. Lefnadsteckning" (*Aftonbladet* 19 och 22.5.1852; omtryckt som separatträck i Stockholm, s. å. och i *Tidskrift i Gymnastik* 1893 s. 870–891; citatet där på s. 883. Signerad "J.L.").
- 13 Lindstam, op. cit. s. 132. Jfr den uppförstorade detalj ur en lavering av Egron Lundgren (1815–75) från 1831, som återges i Erik Wallén, "Per Henrik Ling" (*Ord och Bild* 1927) s. 77 (hela bilden återgiven där på s. 76). Man ser där en utsliten, hopsjunknen och sjuklig gubbe (Ling var då 55 år gammal). Att bildredaktörerna för Lars Lönnroths och Sven Delblancs *Den svenska litteraturen* bd 2: "Upplysning och romantik 1718–1830" (Stockholm, 1988) karaktäriserar porträttet såsom föreställande "en komisk figur" (s. 267) är helt konsekvent: det realistiska porträttet av den skröplige Ling måste för att passa in i eftervärldens bild av författaren tolkas som en drift med föremålet. Se även en odaterad tuschteckning av Lundgren, föreställande en likaledes maläten Ling, återgiven i *Esaias Tegnér's brev VIII, 1836–1838* (red.: Nils Palmborg. Malmö, 1963) s. 96a [opag.].
- 14 "Inrikes underrättelser. Stockholm" i *Post- och Inrikes Tidningar* 6.5.1839.
- 15 "Inträdes-Tal hållet i Svenska Akademien Den 29 Maj 1840" (*Svenska Akademiens handlingar ifrån år 1796*, bd 20 [1839–40]. Stockholm, 1843) s. 197. Jämför *Bihang till*

- Asarne*, del I (1833): "En svår ögonsjukdom och ett annat oväntadt hinder afbryta tryckningen" (s. iii [opag.]).
- 16 Henrik Sandblad, *Olympia och Valhalla. Idéhistoriska aspekter av den moderna idrottsrörelsens framväxt* (*Lychnos Bibliotek* 35. Stockholm, 1985) s. 55 och 54. Se även Jens Ljunggren, *Kroppens bildning. Linggymnastikens manlighetsprojekt 1790–1914* (Stockholm, 1999) s. 85–89. Det bör noteras att Sandblad och Ljunggren till skillnad från litteraturhistorikerna närmar sig Lings skönlitterära opus utan fördomar.
- 17 Ett exempel på hur okunskapen om detta förhållande försvårat för tidigare forskning utgörs av Erik Wallén: "Lings gudar och hjältar äro icke gymnaster, men de äro större och starkare än andra. Varför de äro det, därpå lämnar skalden intet svar." ("Per Henrik Ling" i *Ord och Bild* 1927 s. 75)
- 18 Böök, op. cit. s. 95; se även s. 93. Holmberg, "Legenderna om Ling. Till 100-årsminnet" (*Dagens Nyheter* 2.5.1939, omtryckt i bearbetad form som "Per Henrik Lings mytomani" i densammes *Gud som haver barnen kär och andra uppsatser om svensk litteratur*, Stockholm, 1939 s. 35–57). Wallén, *Studier i romantisk mytologi i svensk litteratur* (Malmö, 1923). Ling utmärker sig enligt Wallén för "beräknande lystenhet", "slapp sinnlighet" (s. 34), och han är "osmaklig i sin beräknande och ohöljda lystenhet" (s. 38).
- 19 Jfr exempelvis Wilhelm Fredrik Palmblads 1842 författade artikel i *Biographiskt lexicon öfver namnkunnige svenske män* (Örebro och Upsala, 1835–57) – i "Ny reviderad upplaga", bd 8 (Stockholm, 1876, med ändringar och tillägg av Karl Fredrik Werner) s. 271 f. (artikeln signerad "P."), Ragnar Lindstam, op. cit. s. 66–78, Holmberg op. cit. s. 38–49. Det är värt att framhäva att lingforskningens nestor, Carl August Westerblad, däremot ägnar författarens barndom ett minimum av intresse (jämför *Pehr Henrik Ling. En lefnadsteckning och några synpunkter* (Stockholm, 1904).
- 20 Kjell Krantz, "Livshistoria – biografi – livsöde" i Sune Åkerman, Ronny Ambjörns-son och Per Ringby (red.), *Att skriva människan. Essäer om biografien som livshistoria och vetenskaplig genre* (Stockholm, 1997) s. 52. Strindberg raljerar över detta synsätt i "Våra Entreprenörer": "vi veta av den nyare filosofien huru stort inflytande barndomens intryck kunna utöfva på en blifvande stor man" (*Det nya riket. Skildringar från attentatens och jubelfesternas tidevarf* [1882; här citerat efter utgåvan i *August Strindbergs Samlade Verk* 12. "Andra, reviderade, tryckningen". Stockholm, 1985]) s. 45.
- 21 Atterbom, op. cit. s. 102.
- 22 Op. cit. s. 105 f. och 108 ff. I själva verket lämnas uppgifterna om Lings skoltid (s. 102–105) utan källkritisk kommentar, liksom barndomsteckningen. Atterboms insikt om den prekära källsituationen serveras som uvertyr respektive postludium till framställningen om ett dussin år av Lings levnad efter relegeringen från Wexiö gymnasium 1792.
- 23 Op. cit. s. 105.
- 24 Holmberg, "Legenderna om Ling. Till 100-årsminnet" (se not 18) spalt 2.
- 25 Krantz, op. cit. s. 53. Hans resonemang gäller specifikt Erik Hjalmar Linder, Sven Stolpe och Herbert Tingsten, men har självfallet vidare relevans.
- 26 Kerstin Ekman, *Mine Herrar...* (*Svenska Akademiens handlingar från år 1986*, bd 5. Stockholm, 1986) s. 278.

- 27 *Svensk litteraturhistoria* (Stockholm, 1948) s. 278. Sistnämnda uppgift upprepas i Mats Bramstång, ”P.H. Ling – 200 år” (*Hufvudstadsbladet* 14.II.1976).
- 28 Henrik Schück, *Svenska Akademiens historia 5. Akademien 1836–1848* (Stockholm, 1938) s. 10–28. Valproceduren efter Skjöldebrands död beskrivs utförligt på s. 9–48.
- 29 Jämför exempelvis Carl Adolph Agardh till Tegnér 18.9.1834 och 12.I.1835 i Elof Tegnér (red.), *Ur Esaias Tegnér's papper. Urval af samtidas bref* (Stockholm, 1882) s. 362 och 367, och Elof Tegnér's kommentar på s. 496, vidare Tegnér till Carl Gustaf von Brinkman 26.8.1834, Tegnér till C. A. Agardh 29.9.1834, Bernhard von Beskow till Hans Järta 25.II.1834 och Frans Michael Franzén till Beskow 30.II.1834 i Schück, op. cit. 1938 s. 31, 32, 28 respektive 29. – Man bör givetvis även räkna med möjligheten av att Skjöldebrand uttryckt synpunkter på valet av efterträdare. Med tanke på hans superlativa behandling av Ling i ”Tal om Vitterhetens och Smakens framsteg i allmänhet, och serskilt om deras framsteg i vårt Fädernesland” (*Kongl. Vitterhets-, Historie- och Antiquitets-Akademiens Handlingar* 12 [Stockholm, 1826] s. 248), där denne är den ende moderne svenske författare som behandlas enskilt (”Ett verkeligt Snille”), är det tänkbart att han yttrat sig till fördel för Ling.
- 30 Böök, op. cit. s. 92.
- 31 Erik Wallén, *Studier i romantisk mytologi i svensk litteratur* (Malmö, 1923) s. 32.
- 32 Erik Wallén, ”Per Henrik Ling” (*Ord och Bild* 1927) s. 67.
- 33 Attribueringen av Ling till den romantiska generationen är inte oomstridd. Jan Thavenius räknar honom således till kategorien ”Gustavianska lyriker” i *Gustaviansk lyrik. Ett stickprov för vetenskapligt bruk. Ordindex* (Lund, 1968) s. 15, med hänvisning till att han är ”född mellan 1750–1780 och [...] skrivit en dikt någon gång under perioden 1772–1809” (s. 10). Detsamma gäller den jämnåriga Johan David Valerius, död först 1852 (s. 15).
- 34 Det är inte alldeles okomplicerat att beräkna Almqvists produktion, då delar av hans litterära kvarlåtenskap är otryckta. Av Bööks *Samlade Skrifter*-utgåva (1920–38) utkom ej banden 11, 18–22 och 26–27, och Bertil Rombergs utgåva för Svenska Vitterhets-samfundet (påbörjad 1993) har ännu ej täckt in allt det material som saknas. – Ett tack riktas till professor Johan Svedjedal, som varit behjälplig vid omfångsberäkningen av Almqvists produktion.
- 35 I Lings *Samlade Arbeten* (red.: Bernhard von Beskow. Stockholm, 1859–66) saknas den längre versionen av eposet *Gylfe* (1814), den på danska publicerade komedien *Den Misundelige* (Kjøbenhavn, 1804), dramerna *Visburs söner* (Stockholm, 1824) och *Styrbjörn starke* (Stockholm, s. å.), och en del diktmaterial och dramatiska fragment, alltsammans till ett beräknat omfång på 450 sidor. Verk av och om Ling finns förtecknade i Bert Möller, ”Bidrag till en lingbibliografi” (*Till Per Henrik Lings minne. Skrift vid hundra-årsfesterna till firande af Lings gymnastiska lifsgärning* [Lunds Universitets Årsskrift, ny följd, avd. 1, bd 9, nr 6. Lund & Leipzig, 1913 s. 193–205]).
- 36 Varav 406 sidor tolkningar av dramer av Shakespeare och Schiller.
- 37 Ett tack riktas till fil. dr Otto Fischer, som varit behjälplig med information om Atterboms och Hammarskölds produktion.

- 38 I *Samlade Arbeten* finns endast den första, korta versionen av *Gylfe* från 1810 (8s.). Omfånget ovan har därför beräknats på slutversionens volym i originalupplagan 1814, omräknad enligt *SA:s* satsyta. I originalutgåvorna omfattar eposen 514, 820 respektive 182 s. – Tilläggas kan att *Gylfe* vid en återutgivning skulle ha kortats radikalt (enligt ett i KB:s handskriftsavdelning bevarat exemplar som bearbetats av Ling; signum Vf. 144), trots att – att döma av ett levererat titelblad till en ”Fjerde Afdelning” – Ling 1814 tycks ha planerat ytterligare en del. (Även Atterbom nämner i op. cit. 1840 s. 129 att *Gylfe* är oavslutad.) *Tirfing* skulle, enligt en av Ling efterlämnad plan, endast vara ungefär till två tredjedelar färdig (”Utg:s anmärkning” i Lings *Samlade Arbeten* [red.: Bernhard von Beskow], bd 2 [Stockholm, 1866] s. 261).
- 39 Häri inberäknas librettot *Kärleken* (1810). Ej medräknade är det endast påbörjade dramat *Herraud och Bosi* (sannolikt från 1790-talet), bevarat i tre fragment, som utgivits av C. A. Westerblad i *Ling. Tidshistoriska undersökningar* III:1 (Stockholm, 1919), fragmenten *Hättebröderna* (okänd tillkomsttid) och *Kung Birger* (1822; ett utdrag tryckt av Westerblad i op. cit. II [Stockholm, 1916] s. 165 f.), samt de av Westerblad i op. cit. s. 166 nämnda komediutkasterna. Jämför även Beskows förord till Lings *SA* s. xxvi.
- 40 Valerius har dock översatt ett trettiotal musik- och taldramer till svenska.
- 41 Fredrik Böök, *Den romantiska tidsåldern i svensk litteratur* (Stockholm, 1918) s. 92.
- 42 Schück, ”Romantiken” (Stockholm, 1929), bd 5 i ”Tredje, fullständigt omarbetade upplagan” av Henrik Schück och Karl Warburg, *Illustrerad svensk litteraturhistoria* s. 338.
- 43 E. Wa. [Erik Wallén] och O. Kgh. [Osvald Kragh], ”Per Henrik L[ing].” i *Svensk uppslagsbok*, ”Andra omarbetade och utvidgade upplagan”, bd 18 (Malmö, 1959) spalt 253.
- 44 Ingrid Elam, ’...i kärleken blott hjelte...’. *Den romantiska versberättelsen i Sverige 1820–1850* (Skrifter utgivna av Litteraturvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet 13. Göteborg, 1985) s. 11.
- 45 Lars Lönnroth, ”Brages harpa – Geijer och den götiska renässansen” (*Den svenska litteraturen*, bd 2: ”Upplysning och romantik 1718–1830” [Stockholm, 1988], red.: Lars Lönnroth och Sven Delblanc) s. 282.
- 46 Op. cit. s. 266.
- 47 Adlerbeths utlåtande över *Asarne* återgivet av Westerblad i ”Lingiana” (*Samlaren* 1904) s. 33 ff. Greta Hedin nämner i *Manhemsförbundet. Ett bidrag till göticismens och den yngre romantikens historia* (Göteborg, 1928) s. 76 f. beträffande Almqvists *Asarne*-beundran ”Om poesins nuvarande tillstånd i Sverige” från våren 1816 (*Samlade skrifter. Ungdomsskrifter II. Avhandlingar och tal*. Red.: Josua Mjöberg. Stockholm, 1926 s. 20) och ”Pehr Henrik Ling. Kort Karakteristik af hans arbeten” (*Aftonbladet* 5 och 7.6.1839, omtryckt i bearbetad form i ”Minnesfest den första April”, 1849 [*Samlade Skrifter*, band 15: *Törnrosens bok. Imperialoktavupplaga, band II: Senare hälften*. Red.: Olle Holmberg. Stockholm, 1922 s. 7–25], se särskilt s. 13, 21 och 25). Vidare kunde anföras en passage i ”Sviavigamal” (op. cit. s. 34 f.). Se även Bo Bennich-Björkman, ”Grymta månede grisarne. Den unge Almqvists projekt till ett homeriskt vikingaepos” i Stina Hansson & Mats Malm (red.), *Gudar på jorden. Festskrift till Lars Lönnroth* (Stockholm & Stehag, 2000) s. 267 f. och 272. Geijer, ”Med *Asarne* af Ling till mina söner” i *Erik*

- Gustaf Geijers samlade skrifter*, bd I (Stockholm, 1875) s. 299. Lénström, ”Recension. Asarne, af Ling” (*Skandia* 1836:7; se framförallt s. 123; artikeln signerad ”L-m.”). Beskow i Beskow, op. cit. s. xviii f. och *passim*. Skjöldebrand i ”Tal om Vitterhetens och Smakens framsteg i allmänhet, och serskilt om deras framsteg i vårt Fädernesland” (*Kongl. Vitterhets-, Historie- och Antiquitets-Akademiens Handlingar* 12. Stockholm, 1826) s. 248. Wiborg i Elof Tegnér (red.), *Ur Esaias Tegnér's papper. Urval af samtidas bref* (Stockholm, 1882) s. 82. Malla Silfverstolpe i en dagboksanteckning 26.8.1826, tryckt i densammes *Memoarer. Fjärde delen* (red.: Malla Grandinson. Stockholm, 1911) s. 99. Oscar I och Carl XV i Beskow 1859 s. xiii. Givetvis är det svårt att bedöma uppriktigheten i den av Beskow anförda hälsningen från Oscar under hans kronprinstid, då han skall ha sagt: ”Helsa Ling, att jag genomläst hans Asar tre gånger och hvarje gång med förnyadt nöje”, när man betänker att eposet i 1816 års version var dedicerat till Oscar, i slutversionen 1833 ”i djupaste underdånighet” till Oscar och hans maka, kronprinsessan Josefina, och att Ling till yttermera visso var protegé till kungafamiljen – således även till Carl XIV Johan (jämför Beskow, op. cit. s. xi f. respektive *Asarne* [1833] s. i). Rask i ”Recensioner: Asarne af Ling” (*Swensk Literatur-Tidning* 1817:18 spalt 273–286). Se även Westerblad, *Pehr Henrik Ling. En lefnadsteckning och några synpunkter* (Stockholm, 1904) s. 86 om Götiska Förbundets positiva reaktion på eposet. Enligt Atterbom 1840 s. 198 och Beskow, op. cit. s. xlii ristade man in ett citat ur *Asarne* på Lings kista. – Självkritiska synpunkter på *Asarne* kan utläsas av ett brev från Ling till Geijer 6.2.1834 (i KB:s handskriftsavdelning; signum: Autografsamlingen, brev nr 13. Delvis återgivet i Beskow, op. cit. s. xxxv–xxxviii). Se även författarens ”Erinran” i tredje avdelningen av *Asarne* 1826 (s. 51).
- 48 Verket utökades även under tryckningen. Således uppvisar en senare emission 1833 en utökning av s. 512 f. och 582 f. i form av kancellanser som fogats in och tryckts i mindre stil och med mindre radavstånd för att ge utrymme åt textexpansionen. – Om kancellanser, se Rolf E. Du Rietz, *Den tryckta skriften. Termer och begrepp. Grunderna till bibliografen [...]* (Uppsala, 1999) kapitel 24 (s. 96–105).
- 49 I Åkerman et al s. 166. Det är förhållandevis enkelt att finna exempel på den av Lagercrantz beskrivna bristen på förtrogenhet med det behandlade materialet. Böök hävdar sålunda att det är betecknande att Ling ”i sin epik alldeles försummade hjältesagorna, med deras rent mänskliga innehåll, med karaktärsbilder och psykologiska motiv, och i stället höll sig till de mytologiska stoffen” (op. cit. s. 93). Av Lings tre epos gestaltar två mytologiska ämnen, medan det tredje, *Tirfing*, just har två hjältesagor, *Ynglingasagan* och *Hervorarsagan*, som förlagor. Mycket riktigt nämns *Tirfing* över huvud taget inte hos Böök, vilket leder till slutsatsen att Böök faktiskt inte tagit del av verket.
- 50 Jfr exempelvis Elsa Norberg 1967: ”Lings Asarne hör till de definitivt oläsbara diktverken i svensk litteratur” (s. 181). Det är symptomatiskt att en forskare som Hilma Borelius, som gjort en omfattande stilstudie av *Asarne*, redovisar en förstående hållning gentemot eposet (”Lings Asarne” i *Till Per Henrik Lings minne. Skrift vid hundraårsfesterna till frände af Lings gymnastiska lifsgärning* [Lunds Universitets Årsskrift, ny följd, avd. 1, bd 9, nr 6. Lund & Leipzig, 1913] s. 169–192). Likartat i Magnus Röhl, *Kalliope*

på svenska cirka 1720–1830. Ett bidrag till vår kännedom om detaljer och dominanter i det versepiska Sverige (*Acta Universitatis Stockholmiensis. Stockholm Studies in History of Literature* 35. Stockholm, 1997) s. 63, 432 ff., 464–469 och 583 (Röhl undersöker såväl *Gylfe* som *Asarne*). Däremot är det svårt att bli klok på tendensen när Ragnar Lindstam i op. cit. 1939 skriver: "Asarne kan utan tvekan betecknas såsom ett av vår litteraturs egendomligaste verk." (s. 121)

- 51 Det bisarraste nådde aldrig offentlighetens ljus, utan återfinns i Johan Henrik Thomanders brev till Tegnér 5.8.1828: "Sjelfva herr Lings torra och solida "Asar" blefvo genom det goda och välsmakande klister, hvarmedelst han kopulerade det första snillefostret med de senare efterbörderna, för rättorna på notarien Deleens vindsrum så begärliga, att det vittra publikum hittills hufvudsakligen av denna anledning måst sakna den egentliga katastrofen eller knallen af denna stora hjeltedikts så länge hotande åskdunder." (Elof Tegnér [red.], *Ur Esaias Tegnér's papper. Urval af samtidas bref*. Stockholm, 1882 s. 291. Första delen av *Asarne* hade utgivits av Carl Deleen 1816, andra av Johan Hörberg 1826; resten publicerades några år efter Thomanders brev av Lars Johan Hierta 1833 och Hörberg 1834.)
- 52 Karl Wählin, *Johan Wilhelm Karl Wahlbom 1810–1857. En konsthistorisk studie (Sveriges Allmänna Konstförenings Album* 9. Stockholm, 1901) s. 10. Bo Grandien citerar passagen i *Rönndruvans glöd. Nygoticistiskt i tanke, konst och miljö under 1800-talet* (Stockholm, 1987) s. 50 spalt 1 och betecknar den till yttermera visso som "ett välformulerat omdöme" (ibid.), och en återklang därav återfinnes i Jacob Christensson, "Vad stort sker, sker tyst" i *Signums svenska konsthistoria*, bd 8: "Karl Johanstidens konst" (Lund, 1999), där det påstås att *Asarne* "mindre bemöttes med hänfödda ovationer än med en förstummelse gränsande till förlägenhet" (s. 26).
- 53 Möjligen är detta ett eko av Carl Julius Lénströms recension av *Asarne* 1836, där han ondgjorde sig över att Ling blandade episka och lyriska versslag, respektive "epik och lyrik", vilket han ansåg som "ett ohelgande af båda" (s. 121); samma synpunkter hade framförts av Lénström i "Försök till Försvar för de Forn-Nordiska Mythernas användbarhet i Skön Konst. (Inledning till en Kritik öfver LINGS hjeltedikt: *Asarne*)" i *Skandia* 1835:6 s. 251f. Lénström menade att resultatet blivit "ej vackert, det är alltför hoppigt, och saknar det episka lugnet" (op. cit. 1836 s. 121). Det är därför ägnat att överraska när Lénström redan samma år i samma tidskrift hävdar: "Vår tid, i följd af den allmänna oroligheten och rörligheten, har ej nog tålmod att genomläsa en större episk dikt på samma versslag. Medvetandet häraf hos oss ledde Frithiofs skald att vexla metern, och just emedan Ling icke gjorde sammaledes i *Asarne*, är denna herrliga dikt oläst." ("Öfversigter af Europas vitterhet i nittonde seklet" i *Skandia* 1836:8 s. 63; artikeln signerad "L-m.") I själva verket växlar Ling i *Asarne* mellan olika varianter av knittel (i de episka avsnitten), fornyrdislag och ljodahattr (i de lyriska).
- 54 Kurt Johannesson, "Mats Malm, *Minervas äpple*" [avhandlingsrecension] (*Samlaren* 1998 [Uppsala, 1999] s. 123.
- 55 Lönnroth, op. cit. s. 267. – Det är värt att notera att uppfattningen av graden av Lings lärdom varierar. Schück skriver exempelvis i op. cit. 1929: "Hans bildning gick icke på

- djupet. Någon lärd uppfostran hade han aldrig fått” (s. 326). Senare heter det emellertid om *Asarne*: ”Det var en antikvarisk lärdomsprodukt.” (s. 337) Likartat hos Schück i andra bandet av *Sveriges litteratur intill 1900* (1935) s. 8.
- 56 Erik Wallén, *Nordisk mytologi i svensk romantik* (Stockholm, 1918) s. 30. Likartat hos Wallén i ”Per Henrik Ling” (*Ord och Bild* 1927 s. 67 spalt 2).
- 57 [Palmblad], ”Recension. Gylfe(,) af Ling” (*Swensk Literatur-Tidning* 1815:15–16). Almqvist, ”Pehr Henrik Ling. Kort Karaktäristik af hans arbeten” (*Aftonbladet* 5 och 7.6.1839, omtryckt i bearbetad form i ”Minnesfest den första April”, 1849 [se not 47 ovan]; se särskilt s. 16). – Standardverket om Palmblad och *Swensk Literatur-Tidning* är Petra Söderlunds avhandling *Romantik och förnuft. V.F. Palmblads förlag 1810–1830 (Skrifter utgivna av Avdelningen för litteratursociologi vid Litteraturvetenskapliga institutionen i Uppsala* 43. Diss. Uppsala. Hedemora, 2000), se särskilt kapitlet ”Palmblad, Hammarsköld och Svensk (!) Literatur-Tidning” (s. 203–214).
- 58 Härmed rättas uppgiften hos Möller i op. cit. s. 196 att verket skulle vara undertecknat ”Ling”.
- 59 ”Ordförklaringen afbruten s. 24 vid förklaringen till 15 sången vers 359 [= s. 473 i texten].” (Möller, op. cit. s. 196) Palmblad påpekade särskilt att ordförklaringen ”senare utkommit” (op. cit. 1815 spalt 248).
- 60 [Palmblad], op. cit. 1815 spalt 249. Större delen av sp. 248 f. behandlar ordförklaringsarna.
- 61 Palmblad fortsatte sprida sin desinformation några år senare, när han påstod att Ling utmärkte sig genom ”att sätta avisor i vers, såsom då han i Gylfe rimmar rapporterna i Inrikes Tidningen” (”Recensioner: Engelbrekt Engelbrektson. Sorgespel af Ling” i *Swensk Literatur-Tidning* 1820:1 spalt 9 f.; artikeln osignerad). En reminiscens av Palmblads angrepp återfinnes på försätsbladet till ett i KB:s handskriftsavdelning bevarat exemplar av 1814 års *Gylfe* (signum: Vf. 144), där Ling för hand kommenterat: ”Så har det gått med min Gylfe. [...] I stället för en ärlig Svensk, blef den en storpratig tidningsredaktör.”
- 62 Jämför Lings *Eddornas SinnebildsLära, för Olärde framställd* (1819–20).
- 63 Lings kursivering. Hans varudeklaration får väl åtminstone delvis ses som ett svar på Palmblads fråga i *Gylfe*-recensionen 1815: ”Är det möjligt, att en Förf. kan tänka sig så okunniga och dumma läsare?” (spalt 248)
- 64 Jämför ”Utg:s anmärkning” i Lings *Samlade Arbeten* bd 2 (se slutet av not 38 ovan) s. 261.
- 65 I *SA* har på s. 164 (motsvarande originalupplagans s. 68) lagts till ytterligare en not.
- 66 Ling, *Den heliga Birgitta. Sorgspel* (Stockholm, 1818) s. 11 [opag.].
- 67 [Palmblad], op. cit. 1815 spalt 248.
- 68 [Elias Wilhelm Ruda], *En tysk resandes ströfverier på svenska parnassen* (Stockholm, 1830) s. 88. Jämför Börje Räftegård, ”Parnassflanören Elias Wilhelm Ruda” i Tomas Forser och Sverker Göransson (red.), *Kritik och teater. En vänbok till Bertil Nolin (Skrifter utgivna av Litteraturvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet* 23. Göteborg, 1992) s. 38. – Helt ologisk är Jöran Mjöbergers kommentar: ”Lings fornnordiska diktning präglas alltid av hans pedantiska noggrannhet med kommentarer.” (*Drömmen*

om sagatiden. Första delen. Återblick på den nordiska romantiken från 1700-talets mitt till nygoticismen (omkr. 1865) [Stockholm, 1967] s. 97) I själva verket är det givetvis tvärtom: kommentarerna präglas av diktningen.

- 69 Ling, "Minne af Högwälborna Fru Grefwinnan Hedwig Margaretha Cronstedt, född Friherrinna Ahlströmer" i *Stockholms Posten* 13.3.1816. Detta nummer av *StP* är så när som på 15 rader helt fyllt av material av Lings hand, förutom dikten även ett tillkännagivande rörande hans i Lilla börssalen pågående föreläsningsserie om nordisk mytologi. – Av Lings inledande not framgår att minnesdikten upplästs efter en av dessa föreläsningar. Det är därför svårt att inse vad Johan Mortensen menar, då han i *Clas Livijns lyriska skriftställarskap* (Uppsala, 1912) hävdar att det var "olämpligt" av Ling att "i en grafsång" använda sig "af den nordiska mytologiens gestalter" (s. 71). Även Mortensen använder formuleringen "lärda noter" för att karaktärisera kommentarerna. "I sammanhanget nödvändiga noter" vore en relevantare beskrivning av dem. Det bör påpekas att G. J. Adlerbeth i tragedien *Ingiald Illråda* (1799) använde sig av fotnoter i samma förklarande syfte som Ling.
- 70 Beskow i förordet till *SA*, noten på s. xxv. Schück inser att Ling med *Asarne* "ville skriva en folklig dikt, ett verkligt nationalepos", och nämner att persongalleriet var okänt för Lings samtid. Ändå finner han det motsägelsefullt att verket försetts med noter (op. cit. 1929 s. 336 f.).
- 71 Man noterar att Almqvist i avslutningen av sin recension av *Eddornas SinnebildsLära* i *Swensk Literatur-Tidning* 1820:36 särskilt efterfrågar utgivandet av notapparaten (spalt 575 f.). Publikationen av verket avbröts emellertid, och noterna trycktes följaktligen inte. Beskow menar i sin kommentar till *Eddornas SinnebildsLära* i *SA* bd 2 (s. 439 f.) att man bör antaga att dessa noter åtminstone delvis inarbetades i bihanget till *Asarne*, som ju kan sägas vara en skönlitterär gestaltning av myterna i *Eddornas SinnebildsLära*. Beskow har emellertid av ett efterlämnat, fragmentariskt handskriftsmaterial (daterat 1810–16) sammanställt *Bihang till Eddornas SinnebildsLära* (*SA* bd 2 s. 441–474), som dock ej innehåller någon notapparat, utan är anvisningar för konstnärer om hur de fornnordiska mytologiska figurerna kan avbildas.
- 72 [Palmland], op. cit. 1815 spalt 234–238.
- 73 Op. cit. spalt 237.
- 74 Op. cit. spalt 239 f.
- 75 Op. cit. spalt 242.
- 76 Op. cit. spalt 240. Uttrycket är en återklang av en passage i Lorenzo Hammarskölds recension (se nästa not).
- 77 [Atterbom & Hammarsköld], "Recension. Gylfe, Drott-qwäde" i *Swensk Literatur-Tidning* 1813:8, :10 och :12; de återopade textställena återfinnes i 1813:10 spalt 155. Artikeln hade skrivits av Hammarsköld och bearbetats av Atterbom (jämför Torsten Ljunggren, *Lorenzo Hammarsköld som kritiker. Med särskild hänsyn till hans förhållande till Tegnér* [akad. avh. Lund, 1952] s. 213 och 255).
- 78 [Atterbom & Hammarsköld], op. cit. spalt 156 ff.; [Palmland], op. cit. 1815 spalt 240 f. – Torsten Ljunggren har i op. cit. s. 274 påpekat att Hammarsköld parodierade Lings

- groteska gudaskildring i den osignerade uppsatsen "Gothomani" i *Lifwet och Döden* 1816:3 s. 2 [opag.].
- 79 [Palmblad], op. cit. 1815 spalt 243.
- 80 [Atterbom & Hammarsköld], op. cit. spalt 177 f.
- 81 Op. cit. spalt 179. – Det bör nämnas att Hammarsköld skrev en uppskattande recension av den tredje versionen av *Gylfe* för *Swensk Literatur-Tidning* 1815, som dock refuserades av Palmblad i ett brev 31.3.1815, citerat av Torsten Ljunggren i op. cit. s. 254.
- 82 Torsten Ljunggren, op. cit. s. 282. Av ibid. framgår att Hammarsköld skrev artikeln och Palmblad gjorde tillägg ("Recensioner: Riksdagen 1527" i *Swensk Literatur-Tidning* 1817:45). De starka kontrasterna, se spalt 708; karaktärsteckningen, se spalt 706 ff.
- 83 Atterbom, op. cit. 1840 s. 170 f. och 169.
- 84 Palmblad, op. cit. 1842 s. 276.
- 85 Lénström, "Recension. Asarne, af Ling" i *Skandia* 1836:7 s. 114 (artikeln signerad "L-m."). Kritik mot de sentimentala inslagen i eposet förekommer även i Palmblad, op. cit. 1842 s. 276.
- 86 Lénström, op. cit. s. 113 f.
- 87 Op. cit. s. 120. Citatet kommer från *Asarne* s. 590. – Detta stildrag är frekvent i texten, även i bildspråket, exempelvis när klippan vid en jordbävning skälver "som offerdjurs inelfvor spritta" (s. 13).
- 88 Lénström, op. cit. s. 120.
- 89 Ling, *Ingjald Illråda och Ivar Vidfadme. Sorgspel* (Stockholm, 1824) s. 121 f.
- 90 Det är således svårt att inse vad Böök menar med påståendet att Lings "uppfattning av den fornnordiska hjältealdern är ossianiserande, stoffligt-dekorativ" (op. cit. s. 96), när det faktiskt förhåller sig tvärtom.
- 91 *Gudm. Jöran Adlerbeths Poëtiska Arbeten*, bd 1 (3. uppl. Stockholm, 1818) s. 207.
- 92 Se s. 11 f., 28, 34, 45, 63, 64 (3x), 65 (2x), 68, 72, 76, 83, 86 (2x), 120, 124, 129, 180, 182, 209, 215, 230, 296 f., 308, 354, 359, 371, 377 f., 400, 404, 413 (3x), 446, 450, 462, 476 (3x), 479, 483, 519, 521, 536, 538 (3x), 541, 563, 566, 571, 574, 576 f., 592 ff., 596, 604 (3x), 608 (4x), 614 (3x), 616, 625, 635 f., 648, 650, 653, 658, 661 (2x), 662 f., 666 (2x), 691 (2x), 692 (2x).
- 93 *Asarne* s. 540 f.
- 94 Atterbom, op. cit. 1840 s. 169.
- 95 *Asarne* s. 77 och 410.
- 96 Se även s. 654 och 675.
- 97 Likartat på s. 390 f. Redan Hammarsköld hade i sin *Gylfe*-parodi i den osignerade "Gothomani" i *Lifwet och Döden* 1816:3 använt ett av de i sammanhanget centrala begreppen hos Ling, när han nämnde Lofns "kupiga länd" (s. 2 [opag.]).
- 98 Böök, op. cit. s. 95.
- 99 Wallén, op. cit. 1923 s. 34.
- 100 Op. cit. s. 38. Wallén upprördes i op. cit. 1927 s. 70 spalt 1 av "den hädonism, som klibbade vid dem [=Lings hjältar]", även detta en återklang av Lénströms *Asarne*-recension.
- 101 Wallén, op. cit. s. 72 spalt 1.

- 102 Norberg, op. cit. s. 182.
- 103 Lénström, "Recension. Asarne, af Ling" i *Skandia* 1836:7 s. 114.
- 104 "Tirfing, Romantisk Digt i tio sånger" (varav sjunde och åttonde sången återgavs) i *Skandia* 1836:7 s. 5.
- 105 *Tirfing eller Dödssvärdet. Romantisk dikt i tio sånger* (Stockholm, 1836) s. 44.
- 106 Op. cit. s. 79 f.
- 107 *Gylfe* belönades av Akademien med Lundbladiska priset 1815, *Asarne* med stora guldmedaljen 1833, och *Tirfing* med "det kongliga priset" 1837 (Beskow, op. cit. s. XXIX), utan att Ling ens sänt in något av dem som tävlingsskrift. Ling åtnjöt dessutom från januari 1835 en pension på 200 Rdr Bco (jfr Beskow i brev till Ling, januari 1835, omtryckt i C. A. Westerblad, *Ling. Tidshistoriska undersökningar*, bd 3:2: "Outgifna dikter, bref, anteckningar i urval med inledning och kommentar" [Stockholm, 1921] s. 66).
- 108 Citerat efter *Svenska Akademiens handlingar ifrån år 1796*, bd 16 [1835–36] (Stockholm, 1836) s. 25.
- 109 Holmberg, "Per Henrik Lings mytomani" i densammes *Gud som haver barnen kär och andra uppsatser om svensk litteratur* (Stockholm, 1939) s. 57.
- 110 Om fraktur kontra antikva, se Lars Furuland, "Från fraktur till antikva" i Lars Lönnroth och Sven Delblanc (red.), *Den svenska litteraturen*, bd 3: "De liberala genombröten 1830–1890" (Stockholm, 1988) s. 271.
- 111 [Palmbblad], op. cit. 1815 spalt 234.
- 112 Palmbblad, op. cit. 1842 s. 276. Lénström har – felaktigt – motsatt uppfattning: han framhäver i sin *Asarne*-recension 1836 (s. 121) uttryckligen asarnas och jättarnas "rytanden" såsom karaktäristiskt för *Asarne* (ordet förekommer i själva verket endast tre gånger: på s. 250, 256 och 289). – Atterbom tycks i op. cit. 1840 närmast distansera sig från kritiken för högljuddheten (s. 170).
- 113 Gustaf Ljunggren, *Svenska vitterhetens häfder efter Gustaf III:s död*, bd 4: "Striden emellan gamla och nya skolan 1809–1814" (Lund, 1890) s. 584.
- 114 Böök, op. cit. s. 93.
- 115 Böök, op. cit. s. 94.
- 116 Henrik Schück och Karl Warburg, *Illustrerad svensk litteraturhistoria*, "Tredje, fullständigt omarbetade upplagan", bd 5: "Romantiken" (Stockholm, 1929) s. 331.
- 117 Wallén, "Per Henrik Ling" (*Ord och Bild* 1927) s. 70 spalt 1.
- 118 Op. cit. s. 72 spalt 1f. Eftersom *Gylfe* är Lings första epos är det svårt att inse hur Wallén menar att det skulle ha varit teoretiskt möjligt för honom att låta sina hjältar vråla före dess. Den hårdhänta kritik mot "rytandet" som åberopas av Wallén såsom en modererande influens på 1814 års version serverades först i april 1815, varför den ej kan ha påverkat dess utformning. Varken Atterboms och Palmbblads under signaturen A. P. publicerade "Recension. XVII. GYLFE. Allegori" i *Phosphoros* 1810 s. 376 ff. eller Hammarskölds osignerade "Recension. Gylfe, Drott-qwäde" i *Swensk Literatur-Tidning* 1813:8, :10, :12 innehåller referenser till "rytandet", varför Walléns framställning även på den punkten är felaktig.
- 119 Torsten Ljunggren, op. cit. s. 434.

- 120 C. J. Lénström, op. cit. 1836 s. 121, där påståendet upprepas längre ned ("Atle röt, Oden röt"); Theodor Hasselqvist, *"Ossian" i den svenska dikten och litteraturen* (diss. Lund. Malmö, 1895) s. 148; Strandberg & Åhlén, *Pegas på villövägar. En lyrisk läsebok*, pocketupplagan (Stockholm, 1963) s. 23; Olle Holmberg, *Leopold och det nya riket 1809–1829* (Stockholm, 1965) s. 113 och 276. Jämför även Lydia Wahlström, *Den svenska odlingens stormän. Lefnadsteckningar för skola och hem*, bd 5: "Hans Järta. Per Henrik Ling" (Stockholm, 1902) s. 81. – Ett tack riktas till professor Bengt-Göran Martinsson, som fäst uppsatsförfattarens uppmärksamhet på passagen hos Strandberg & Åhlén.
- 121 Holmbergs passage är ambivalent; den kan även tolkas som identisk med Palmblad 1815.
- 122 Ett "ryta" på s. 35 i 1812 års utgåva har försvunnit 1814, då hela det parti det tillhör (fem rader) utgått. – Enligt Palmblad, op. cit. 1842 s. 276 "förtröt [Palmblads ord 1815 om vrålandet] högeligen skalden", vilket synes rimligt, eftersom de faktiskt är gripna ur luften. Palmblads påstående att de "likväl på honom gjort verkan" saknar därför rimligtvis grund. Karl Warburg citerar en reaktion från en av Lings anhängare, Magnus Bruzelius (1786–1855), på Palmblads recension: "Man kunde väl ej vänta annat af den upsaliensiska tidningen, där allt måste vara tillskuret efter tyska och grekiska lästerna. De hafva tadlat akademisterna såsom apor och ensidiga varelser. Själva äro de de ensidigaste kräk i hela världen. --- Atterbom och hela detta skrät måtte ej vara utliggna under nordiska himmelen. De hafva säkert kommit hit ibland citroner, pomeranser och russin. De kunna aldrig tala det enkla och dristiga nordbons språk." (Henrik Schück och Karl Warburg, *Illustrerad svensk litteraturhistoria*, bd 3: "Sveriges litteratur under nyhumanismens och nyromantikens tid" [Stockholm, 1897] s. 134)
- 123 Innehållet i 1810 års version utgör endast ämnet för andra och tredje sångerna (av fem) 1812 och andra till fjärde sångerna (av 15) 1814.
- 124 Citerat efter Ruben G:son Berg, "En okänd humoristisk dikt av Per Henrik Ling" i *Stockholms-Tidningen* 3.7.1921. För att detta "röt" skall ha varit aktuellt för författaren, bör dikten vara skriven 1815–16 [odat.].
- 125 [Hammaršköld], "Gothomani" i *Lifwet och Döden* 1816:3 s. 2 [opag.; artikeln osign.].
- 126 [Palmblad], op. cit. 1815 spalt 239.
- 127 Westerblad, op. cit. 1916 s. 4. Se även Westerblad, "P. H. Ling i sägen och verklighet" (*Lingiaden. Gymnastikfrämjandets årsbok 1939*. Stockholm, 1939) s. 15.
- 128 Rudolf Hjärne, *Götiska Förbundet och dess hufvudmän. Fosterländska teckningar*, bd 1: "Götiska Förbundet. Erik Gustaf Geijer" (Stockholm, 1878) s. 21.
- 129 Adolph Burnett Benson, *The Old Norse Element in Swedish Romanticism* (New York, 1914) s. 103.
- 130 Schück, op. cit. 1935 s. 9.
- 131 Schück, op. cit. 1929 s. 339 och 340.
- 132 E. Wa. [Erik Wallén] och O. Kgh. [Osvald Kragh], "Per Henrik L[ing]." i *Svensk uppslagsbok*, "Andra omarbetade och utvidgade upplagan", bd 18 (Malmö, 1959) spalt 253.
- 133 Jan Lindroth, "Ling, Pehr Henrik" i *Svenskt biografiskt lexikon*, bd 23 (Stockholm, 1980–81) s. 681 sp. 1.

- 134 Härmed rättas uppgiften i Norberg, op. cit. s. 182, att Ling skulle ha författat endast sju "dramer över nationella ämnen" – i själva verket är det nio (förutom en komedi av 1700-talssnitt).
- 135 Grandien, op. cit. s. 58 spalt 1.
- 136 Lönnroth, op. cit. s. 265 f.
- 137 Eva-Lena Bengtsson, "Bildkonsten" i *Signums svenska konsthistoria*, bd 8: "Karl Johans-tidens konst" (Lund, 1999) s. 173.
- 138 Jöran Mjöberg, *Drömmen om sagatiden. Första delen. Återblick på den nordiska romanti-ken från 1700-talets mitt till nygoticismen (omkr. 1865)* (Stockholm, 1967) s. 20.
- 139 Op. cit. s. 22.
- 140 Op. cit. s. 28.
- 141 Op. cit. s. 86. För ytterligare exempel, se s. 32, 36, 42 f., 51, 91, 142, 146 och 266.
- 142 Ibid.
- 143 En undersökning som täcker in första hälften av Mjöbergs material, men undviker dennes anakronistiska angreppssätt är Anton Blanck, *Den nordiska renässansen i sjutton-hundratalets litteratur. En undersökning av den "gotiska" poesiens allmänna och inhemska förutsättningar* (Stockholm, 1911).
- 144 Schück, op. cit. 1929 s. 335. Prosper de Crébillon (1674–1762) skrev fransk-klassicistiska dramer med antika ämnen för franska hovet.
- 145 Op. cit. s. 70. Det åsyftade stället återfinnes i *Asarne* på s. 343 (i SA bd 1:1 på s. 444).
- 146 Peter Hansen diskuterar problemet med ett ogenerat umgängessätt med äldre tiders kultur i "Kronologisk intolerans" i *Svensk Tidskrift* 2001:3 s. 19 f.
- 147 Atterbom, op. cit. 1840 s. 186. Se även s. 135, 143 och 180.
- 148 Atterbom till Arvid August Afzelius 15.7 och 10.11.1814 (omtryckt i Alf Grandien, "Atterbom och Afzelius" i *Samlaren* 1918 s. 150 f.).
- 149 Hammarsköld, "Örebropromemorian", citerad i Torsten Ljunggren, op. cit. s. 276.
- 150 Westerblad, op. cit. 1916 s. 35. Jämför även Lénströms osignerade "Nekrolog" över Ling i *Eos* 1839:38, där gotomanien dock värderas positivt.
- 151 Alf Grandien, op. cit. s. 152. Andra atterbomska utfall mot Ling vid denna tid, se Gunnar Axberger, *Den unge Atterbom. Psykologiska problem i hans liv och diktning 1806–1819* (diss. Stockholm. Uppsala, 1936) s. 154 f.
- 152 *Ur Svenska Akademiens arkiv. P.D.A. Atterboms och B. v. Beskows brevväxling* bd 1: "1822–1840" (Stockholm, 1926) s. 311, 314, 319, 346, 374 f. och 379. Redan i det första brevet i ärendet, daterat 11.6.1839, gav Beskow för säkerhets skull tydliga anvisningar om hur Atterbom hade att uppfatta sin uppgift och vilken tendens beskrivningen av Ling borde ha (s. 311).
- 153 Epistel daterad 3.12.1852, återgiven i op. cit. bd 3: "1851–1855" (Stockholm, 1928) s. 143 ff.; se särskilt s. 145. Se även s. 179.
- 154 *Eddornas SinnebildsLära* s. 18 f. (SA bd 2 s. 330); Beskow, op. cit. s. xx. Dessa formuleringar ingår i ett parti som Almqvist i sin recension av *Eddornas SinnebildsLära* i *Svensk Litteratur-Tidning* 1820:35 och :36 kommenterar: "Detta allt, i ett värdigt språk, uttalar den klarsinniga entusiasm för saken, utan hwilken aldrig något rätt stort eller dugligt blir utträttadt." (1820:35 spalt 556).

- 155 Op. cit. s. xxxv.
- 156 Geijer, "Berättelse om Götiska Förbundets stiftelse och verksamhet" (1845), omtryckt i *Erik Gustaf Geijers samlade skrifter*, bd 7 (Stockholm, 1875) s. 475.
- 157 Ruben G:son Berg, "En okänd humoristisk dikt av Per Henrik Ling" i *Stockholms-Tidningen* 3.7.1921. Trots ansträngningar har det ej gått att spåra dikten i Par Bricoles arkiv i Riksarkivet.
- 158 Westerblad, *Ling. Tidshistoriska undersökningar V: "Den glömde Ling"* (Lund, 1955) s. 47f. Lings direkta inspiration kan ha varit Palmblads uppsats "Om Hinduernes Fornhäfder" i *Svea* 1819 (s. 1–168), där det hänvisas till såväl Jones som Kleuker. – Vad Westerblad menar, då han i "P.H. Ling i sägen och verklighet" (*Lingiaden. Gymnastikfrämjandets årsbok 1939*. Stockholm, 1939) hävdar att "Hans diktning blev alltför uteslutande nordiskt och fornordiskt inriktad" (s. 16) är oklart.
- 159 Geijer, op. cit. s. 475.
- 160 Jämför även Geijers brev till J. Adlerbeth 13.6.1817, omtryckt i *Erik Gustaf Geijers samlade skrifter*, bd 8 (Stockholm, 1875) s. 577f. Man kan ingalunda hålla med Bo Grandien, som i op. cit. hävdar att "Geijer formulerat de kanske enda vettiga åsikterna om möjligheten att ta den fornordiska myt- och sagovärlden som utgångspunkt för samtida konst och dikt" (s. 56 spalt 2). Likartat i Jakob Christensson, "Vad stort sker, sker tyst" i *Signums svenska konsthistoria*, bd 8: "Karl Johanstidens konst" (Lund, 1999), där det sägs att när Geijer publicerade sin skrivelse "ryckte han brutalt undan grunden för den götiska konsten, svår redan i diktningen, närmast omöjlig i bildkonsten" (s. 26). Den ende som veterligen kritiskt granskat Geijers uppsats, Adolph Burnett Benson, menar att hans argument är så svaga att Geijer i praktiken måste sägas stå på samma ståndpunkt som Ling: "In fact, I am unable to detect any essential difference of viewpoint, even between Geijer and Ling. It was a relative difference rather than a fundamental one, a fact which is clearly brought out in [*Eddornas SinnebildsLära*]" (op. cit. s. 122 f.; citatet på s. 123).
- 161 *Skandia* 1835:6 s. 220–252 (artikeln signerad "L–m."). Likartat i Lénströms "Recension. Asarne, af Ling" i *Skandia* 1836:7: "konstnärerna borde ur denna stora material-samling hämta ämnen för odödliga konstskapelser" (s. 120; artikeln signerad "L–m."). Formuleringen återkommer ordagrant i densammes osignerade "Nekrolog" över Ling i *Eos* 1839:38.
- 162 Geijer, op. cit. s. 476. Se även brev från Geijer till Atterbom 15.1.1818 och 12.7 s. å., återgivna i *Erik Gustaf Geijers samlade skrifter*, bd 8, se särskilt s. 584 och 588.
- 163 Beskow: förordet till Lings *SA* s. xxiv; Bernhard Meijer, *Svenskt litteratur-lexikon* (Stockholm, 1886) s. 274 spalt 2.
- 164 Hammarsköld, *Stridsfrågan i vår litteratur, framställd till hvarje bildad patriots begrundning* (Stockholm, 1819): "Nordiska, ja hvilken annan Mythologi som heldst, anses nu lika berättigad med den romerska, att användas som poetisk Symbolik, till och med i bildande konst" (s. 19; se även s. 3). Även i "Gothomani" i *Lifwet och Döden* 1816:3, som bl. a. innehåller en kort parodi på *Gylfe*, trädde Hammarsköld flerstädes fram som Lings anonyma vapendragare. I sin osignerade recension av Geijers uppsats framförde Hammarsköld vissa betänkligheter mot dennes resonemang och avslutade sekvensen

- med att anföra ”Hr Lings teckning af Nornorna i 1:a Sången af Gylfe” som exempel på lyckad mytgestaltning (”Recensioner: Iduna. Sjunde Häftet” i *Swensk Literatur-Tidning* 1819:22 spalt 347). Vid denna tid skall Hammarsköld emellertid i andra sammanhang ha kritiserat Lings göticism så starkt, att det kom till en brytning mellan de båda författarna, enligt Torsten Ljunggren, op. cit. s. 285 ff. (se även s. 291). Icke desto mindre visade Hammarsköld i ”Kritisch-historische Uebersicht des Zustandes der schwedischen Literatur seit dem Anfange dieses Jahrhunderts” i *Hermes oder Kritisches Jahrbuch der Literatur* (Leipzig, 1823) s. 287 och 330 f. att han höll fast vid sin tidigare övertygelse.
- 165 Wallén, ”Per Henrik Ling” i *Ord och Bild* 1927 s. 78 spalt 1; Grandien, op. cit. s. 56 spalt 2; Lönnroth, op. cit. s. 282.
- 166 ”Geijer och göticismen” i E. N. Tigerstedt (red.), *Ny illustrerad svensk litteraturhistoria*, bd 3: ”Romantiken. Liberalismen” (Stockholm, 1967) s. 184. Se även Bernhard von Beskow, ”Bengt E. Fogelberg” i *Minnesbilder* (Stockholm, 1860) s. 241. – Däremot torde det vara en önskedröm av Norberg att Lings inrättning Gymnastiska Centralinstitutet ”beredvilligt öppnades för konstnärer, som önskade göra naketstudier av kroppar i rörelse” (s. 184).
- 167 Förordet till Lings *SA* s. 111 f. och xxiii f.
- 168 Westerblad, op. cit. 1904 s. 112. – I förbigående kan noteras att Wahlboms teckningar till *Asarne* numera är standardillustrationer till framställningar om Ling, såväl i översiktsverk som i specialstudier.
- 169 Westerblad, op. cit. 1916 s. 89 f. Episteln från Jacob Adlerbeth till Tegnér omtryckt i *Ur Esaias Tegnér's papper* s. 67 ff.; det relevanta partiet återfinnes på s. 68 f.
- 170 Mjöberg, op. cit. s. 36.
- 171 Christensson, op. cit. s. 26.
- 172 ”Blick på Svenska Vitterhetens närvarande tillstånd” i *Eos* 1839:22 s. 2.
- 173 Beskow, förordet till Lings *SA* s. xxiv. Mjöberg förtydligar: ”Under tiden från 1840-talets mitt och fram till 1880-talets början, under ungefär 35 år, utlyste [Konstakademien] tävlingsämnen ur nordisk mytologi, hjältesaga och historia. [...] Två gånger hämtades motivet från Lings *Asarne*” (op. cit. s. 221).
- 174 Bo Grandien, op. cit. s. 80 spalt 2 (Hyltén-Cavallius), s. 308 spalt 2 (Curman).
- 175 Tomas Björk, ”Historiemåleriet” i *Signums svenska konsthistoria*, bd 9: ”Konsten 1845–1890” (Lund, 2000) s. 311.
- 176 Ingemar Algulin, ”Romantiken (1809–1830)” i densammes och Bernt Olssons *Litteraturens historia i Sverige* (Stockholm, 1987) s. 189. Det är oklart vad som avses i Christensson, op. cit. med utsagan: ”Emellertid blev det aldrig mycket med den götiskt nationella konsten.” (s. 26)
- 177 Jämför not 162 ovan.
- 178 En anonym givare hade skänkt 50 dukater till Götiska Förbundet att fördelas som prispengar vid en tävling för konstnärer som målade fornnordiska motiv. Stipulationerna kungjordes i *Inrikes Tidningen* 18.6.1817, och därvid framhölls *Gylfe* och *Asarne* såsom särskilt lämpliga ”att elda den snillrika konstnären till träffande framställningar”

- (Hjärne, op. cit. s. 55 f.). Ling valdes in i priskommittéen 30.12.1817, samma dag som han utträdde ur Götiska Förbundet (op. cit. s. 56 f.), vilket motsäger påståendet att Ling isolerats efter Geijers föreläsningar.
- 179 Geijer, op. cit. bd 1 (Stockholm, 1875) s. 199.
- 180 Geijer, op. cit. bd 7 (Stockholm, 1875) s. 477 f.
- 181 Op. cit. s. 478.
- 182 Utförligare härom i Dag Hedman, ”Pehr Henrik Ling – litteraturhistorikernas strykpojke” i Anna Forssberg Malm, Mats Jansson och Niklas Schiöler (red.), *Skönhet men jämväl förnuft. Festskrift till Sverker Göransson* (Stockholm/Stehag, 2001) s. 239–259.
- 183 Jämför C.A. Westerblad, *Pehr Henrik Ling. En lefnadsteckning och några synpunkter* (Stockholm, 1904) s. 112. – Fler exempel på lingsk självdevaluering i Hedman, op. cit. s. 253 f.
- 184 Lindstam, op. cit. s. 127.
- 185 Lings partiella kursivering. I KB:s handskriftsavdelning (signum: Autografsamlingen, brev nr 13).
- 186 C.A. Westerblad, ”Inledning” (*Ling. Tidshistoriska undersökningar* III:1. Stockholm, 1919) s. v.
- 187 Jfr Margaret Clunies Ross & Lars Lönnroth, ”The Norse Muse. Report from an International Research Project” (*Alvísmál* 1999:9) s. 4.
- 188 Libretto och musik: Andreas och Magnus Nordqvist. Rollerna som Gefion och Gylfe sjöngs av Susanne Elmark och Roger Pontare. Enligt uppgift från Sveriges Television räknade man i själva verket med en publikpotential på över 800 miljoner tittare genom att programmet gjordes tillgängligt i andra länder via Europeiska Sändarunionen (EBU) och andra bolag. (Muntliga uppgifter från Programupplysningen 26.1.2001.) Ling har behandlat Gefion och Gylfe i *Asarne* s. 6–9, 13 ff., 17, 23, 360–365, 368 och 372.